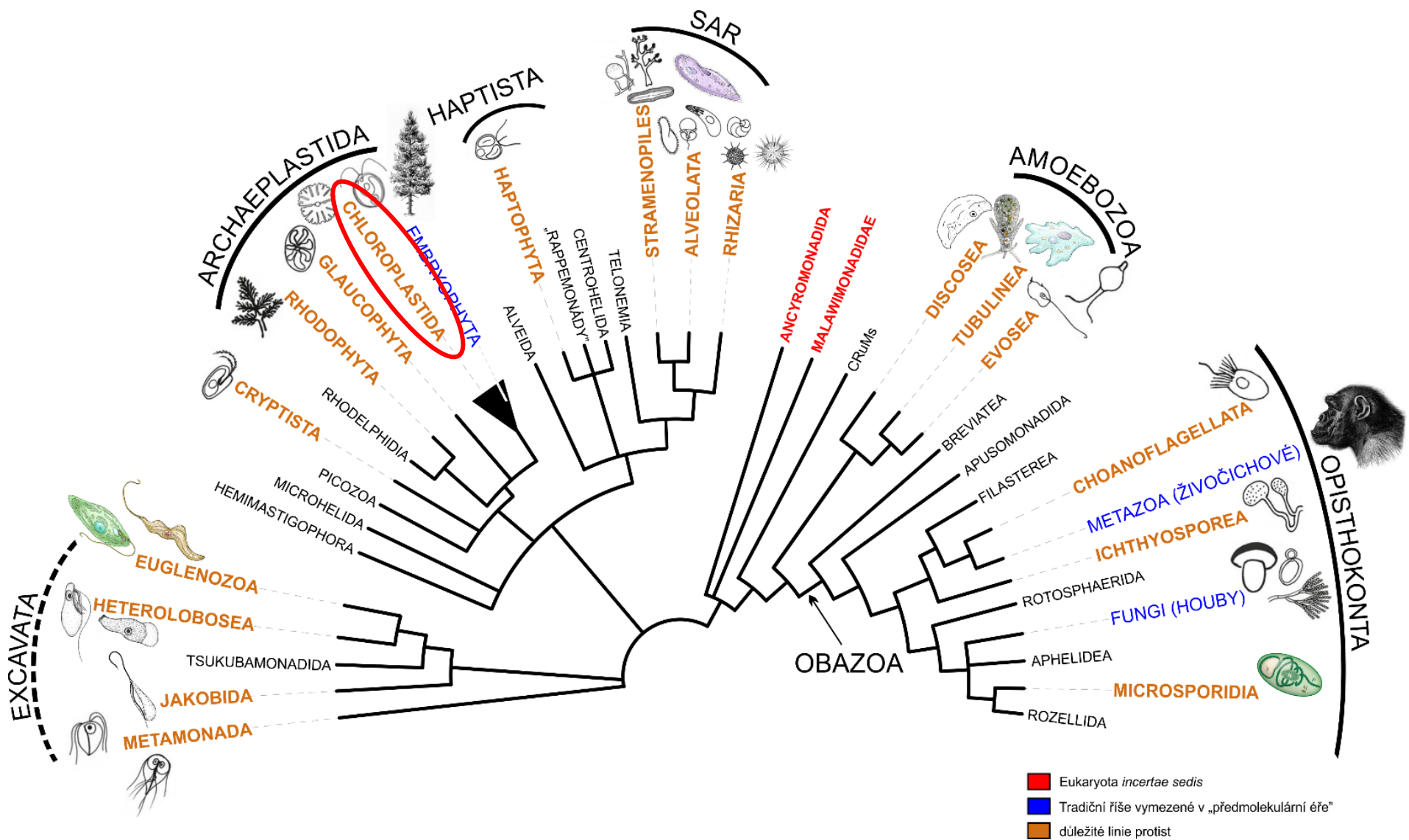
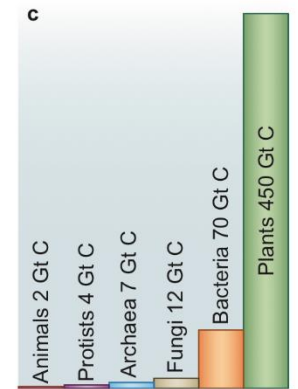
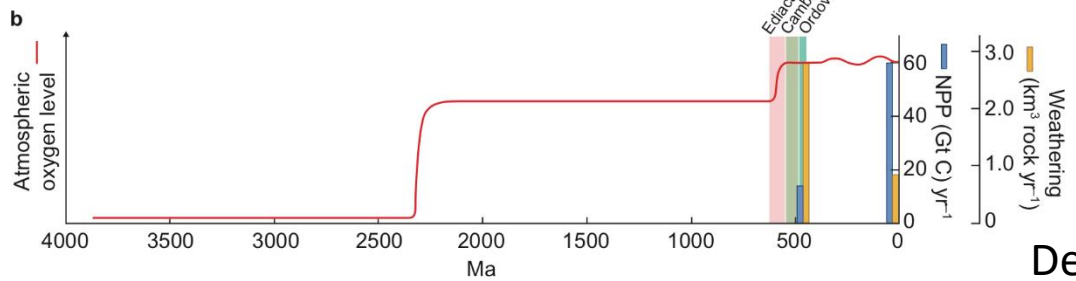
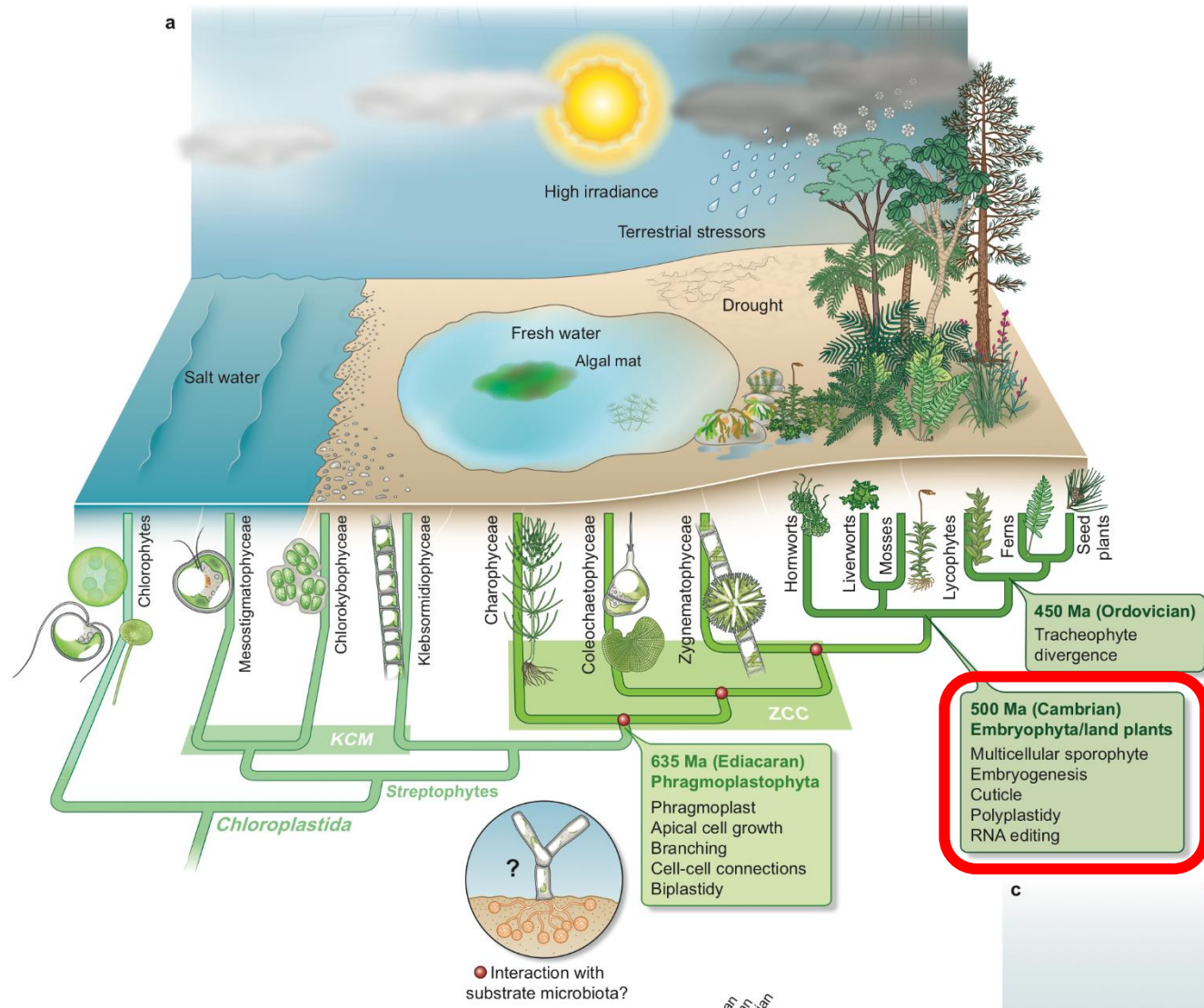

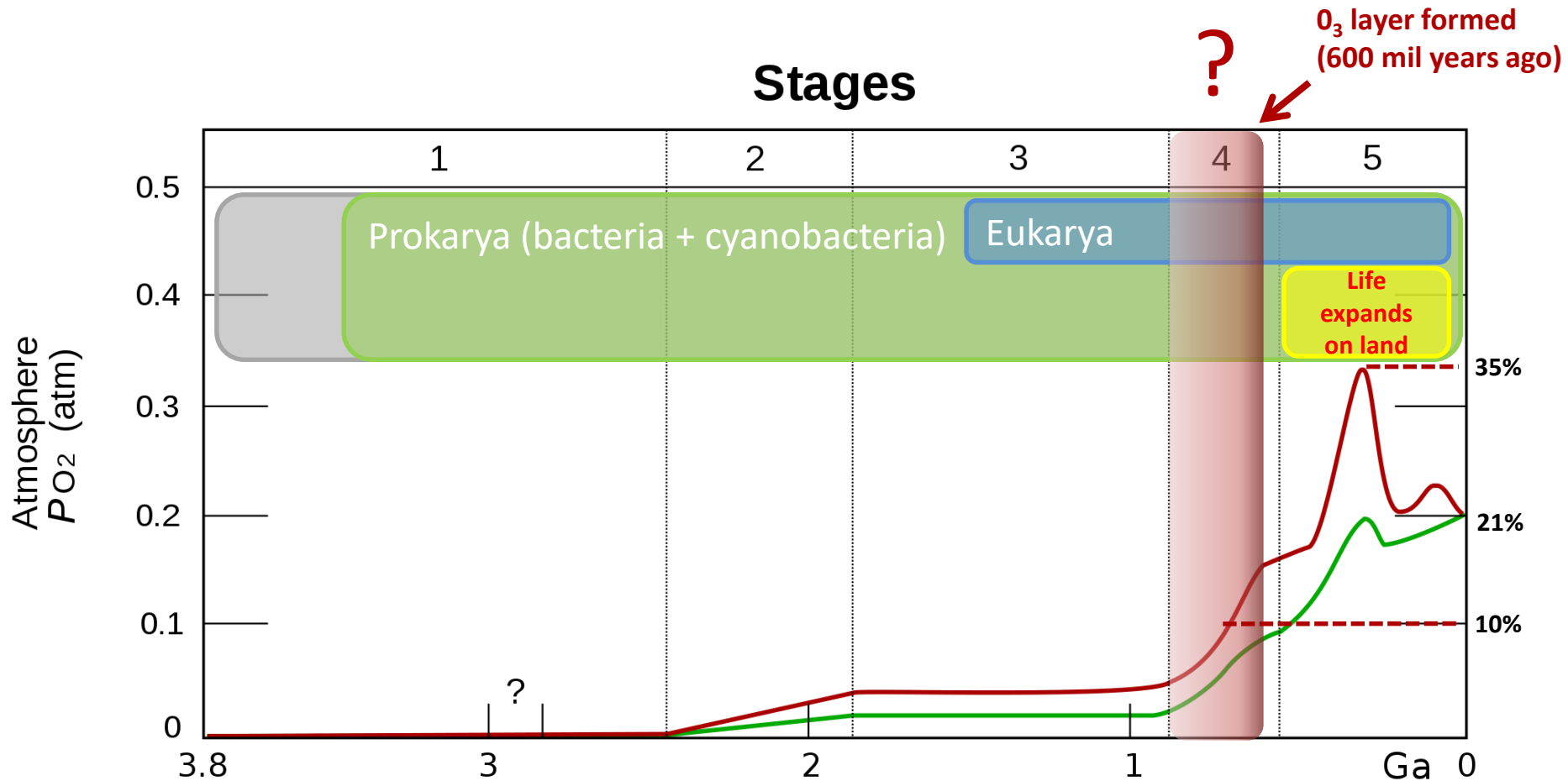
Botanika bezcévných rostlin a protistologie

Mechorosty 1. přednáška

2025

O_2 build-up in the Earth's atmosphere. Red and green lines represent the range of the estimates while time is measured in billions of years ago (Ga). **Stage 1 (3.85–2.45 Ga):** Practically no O_2 in the atmosphere. **Stage 2 (2.45–1.85 Ga):** O_2 produced, but absorbed in oceans and seabed rock. **Stage 3 (1.85–0.85 Ga):** O_2 starts to gas out of the oceans, but is absorbed by land surfaces and formation of ozone layer. **Stages 4 and 5 (0.85 Ga–present):** O_2 sinks filled, the gas accumulates.^[1]

Co všechno potřebovaly rostliny k přechodu na souš?

What adaptations or structural features (of plants) were necessary for the land colonisation to be successful?

- **Main stresses:**

- Drought
- Temperature
- Gravity

Water regime + temperature adaptations:

→ cuticle, stomata and later in the evolution roots and the conductive tissues (xylem, phloem; bryophytes are small so capillary action is usually enough)

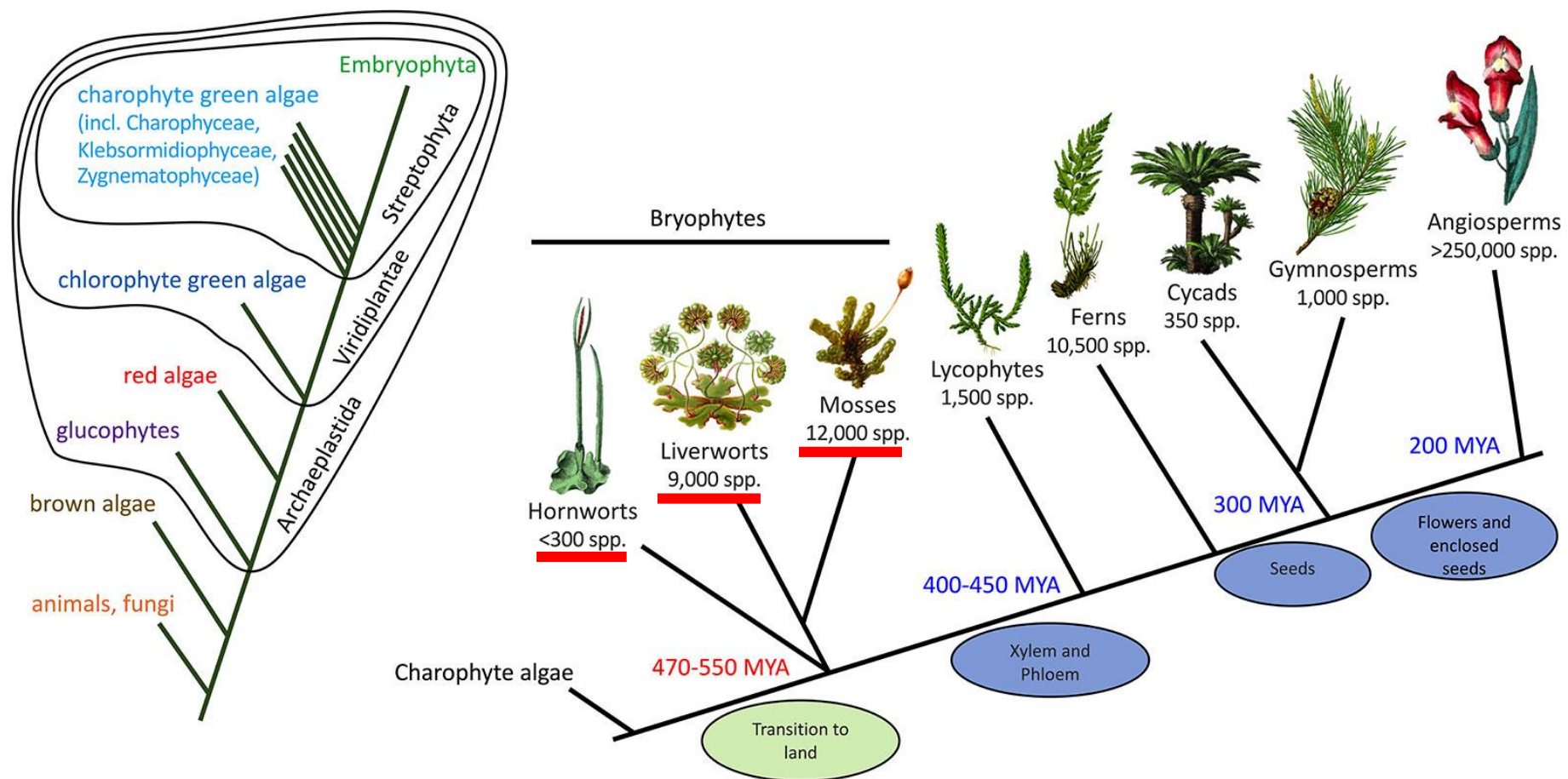
→ changes in reproduction - protective packaging for gametes and embryos (attached to mother plant; nutrition provided)

Attachment + support

→ specialized supporting tissues (lignin and cellulose)

→ 3D body plan - differentiated the body structure to phylloids, cauloid and rhizoids (leaves, stem and roots)

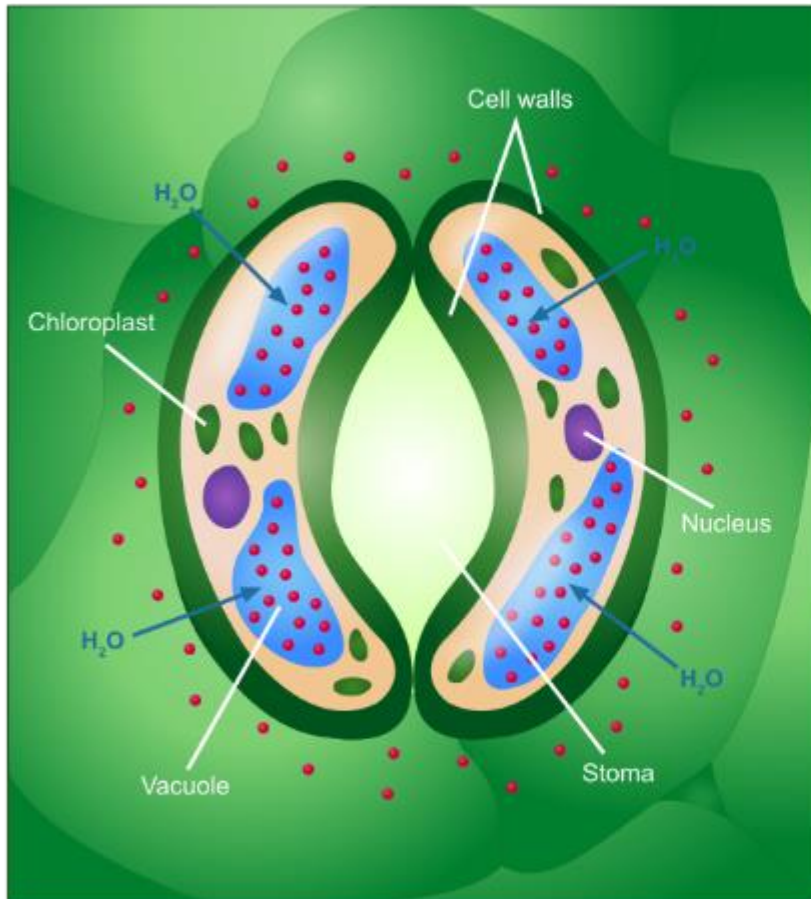
Shift in the life cycle from predominately gametophytic to one that is sporophytic - different system of DNA repair in bryophytes

STOMATA EVOLUTION

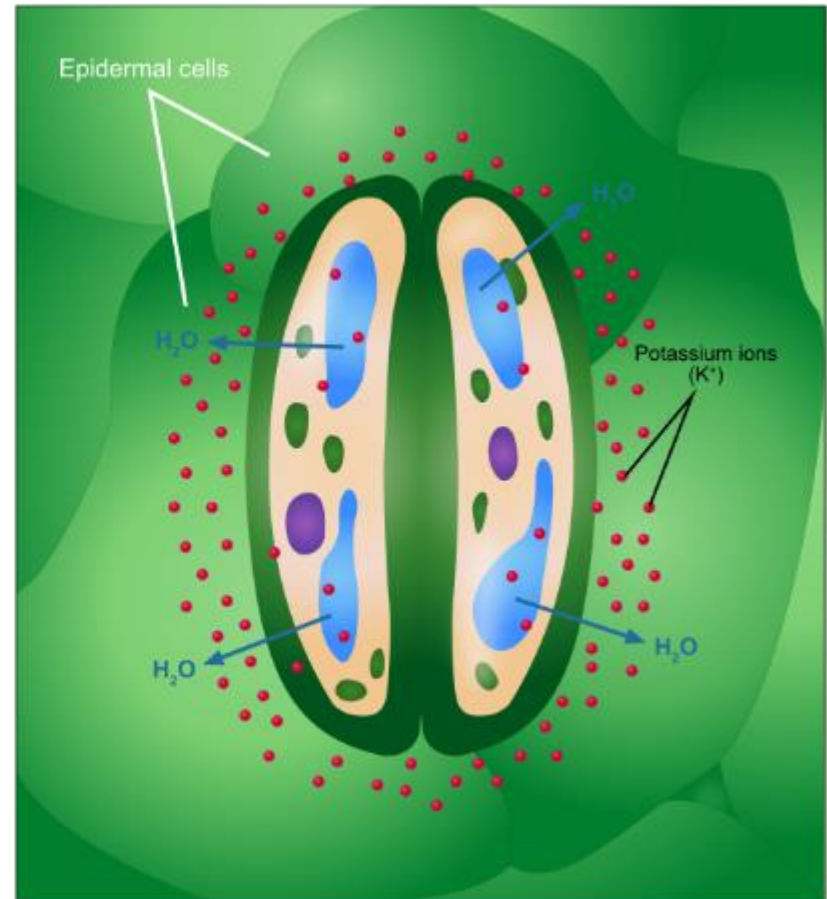
- stomata enable the **entry of carbon dioxide** and the **exit of water vapour** → allowing plants to exist in more arid and variable conditions

Guard cells (swollen)

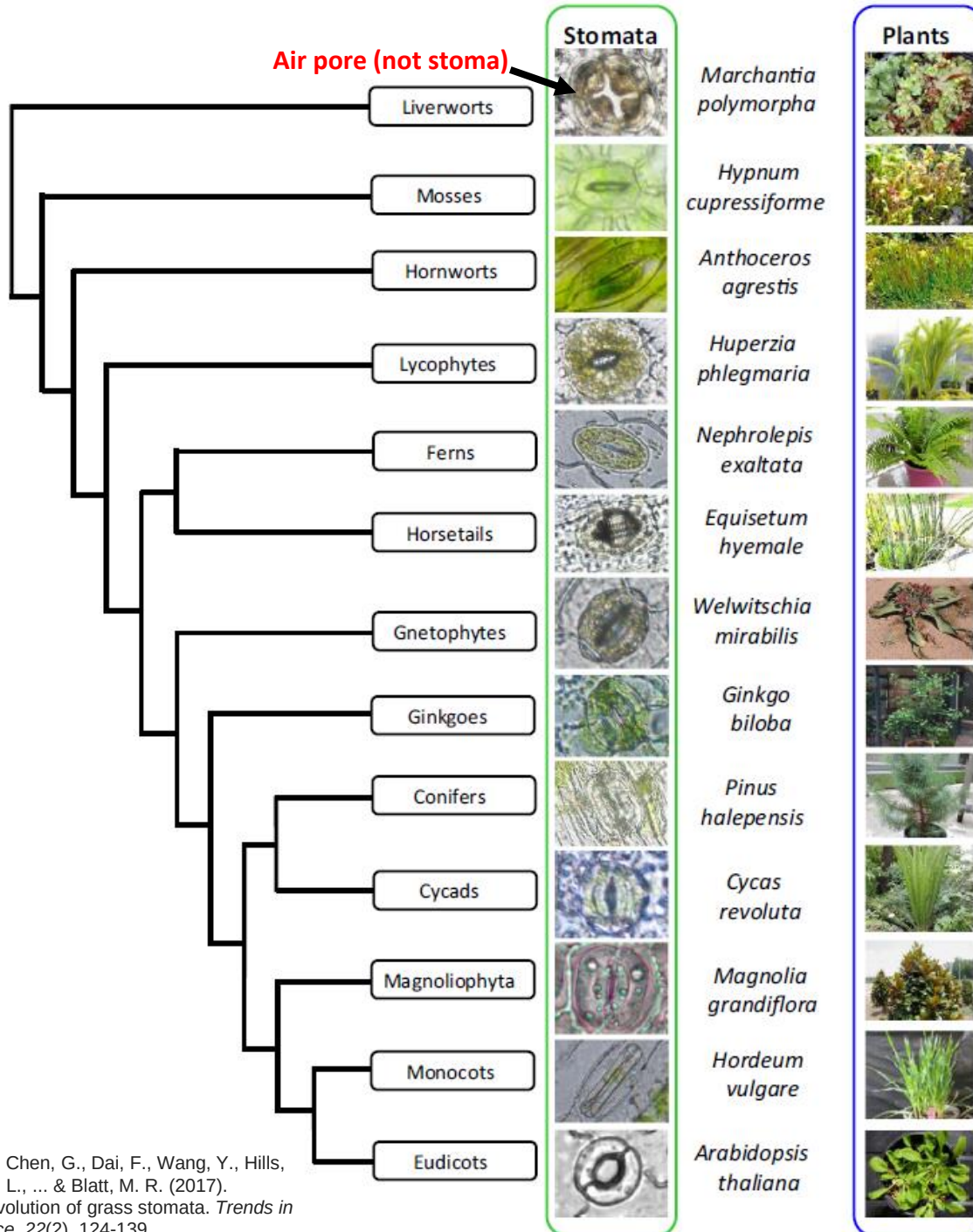

Stoma opening

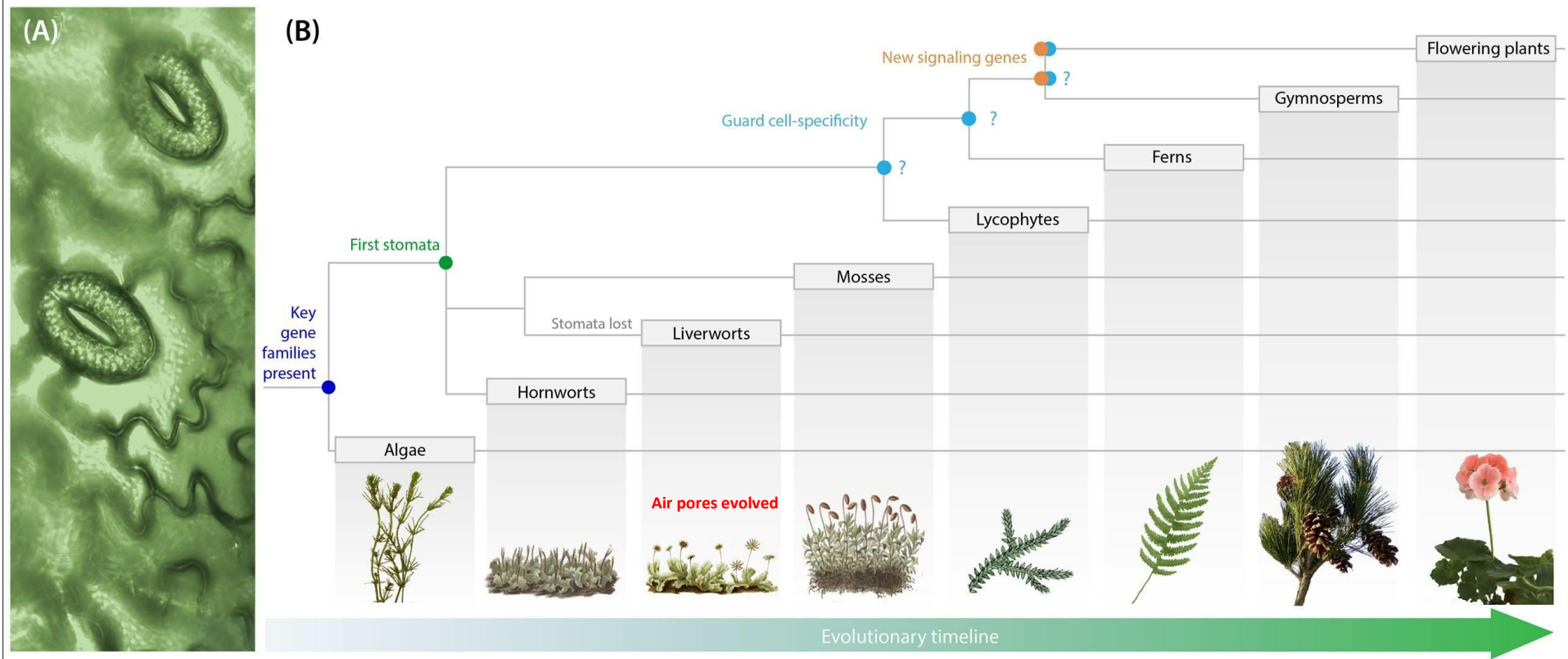
Guard cells (shrunken)

Stoma closing

Chen, Z. H., Chen, G., Dai, F., Wang, Y., Hills, A., Ruan, Y. L., ... & Blatt, M. R. (2017). Molecular evolution of grass stomata. *Trends in Plant Science*, 22(2), 124-139.

Harris, B. J., Harrison, C. J., Hetherington, A. M., & Williams, T. A. (2020). Phylogenomic evidence for the monophyly of bryophytes and the reductive evolution of stomata. *Current Biology*, 30(11), 2001-2012.

Kde v systému se nacházíme?

Eukaryota

říše: Archaeplastida (Plantae)

podříše: Chloroplastida (Viridiplantae)

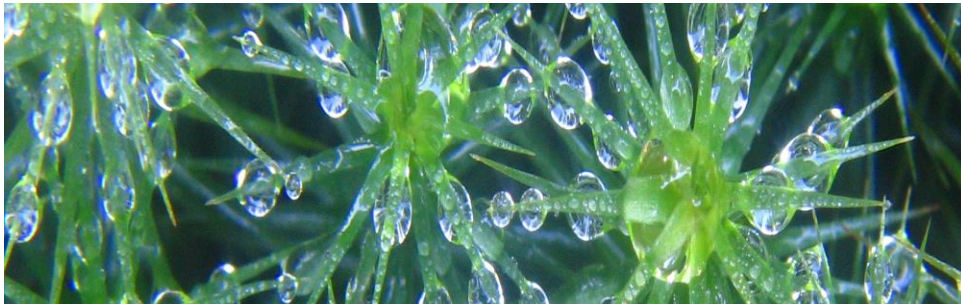
vývojová linie Streptophyta

Bryophyta - mechorosty

Marchantiophyta - játrovky

Bryophyta - mechy

Anthocerotophyta - hlevíky

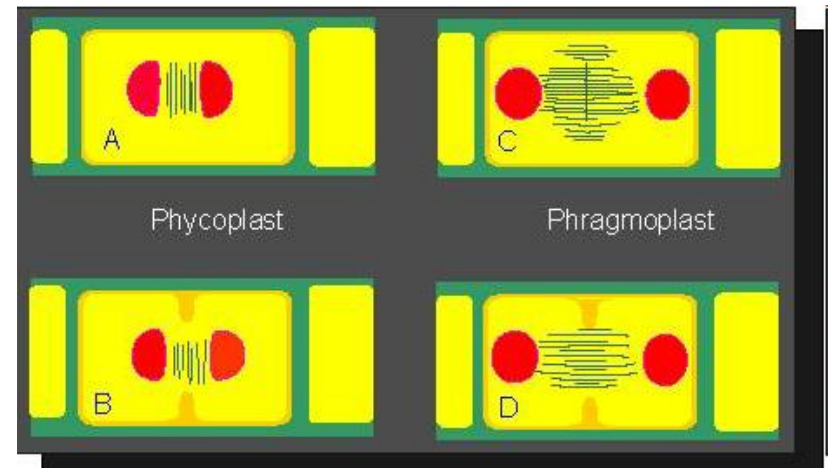
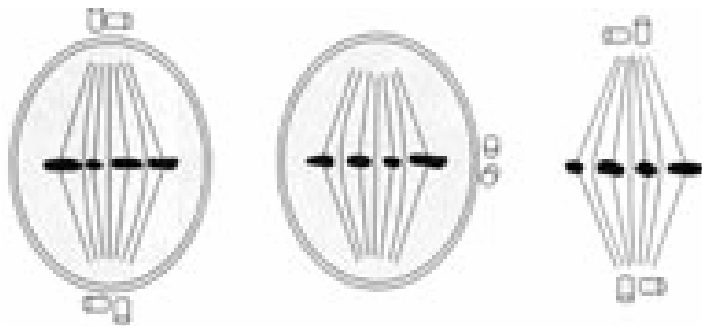
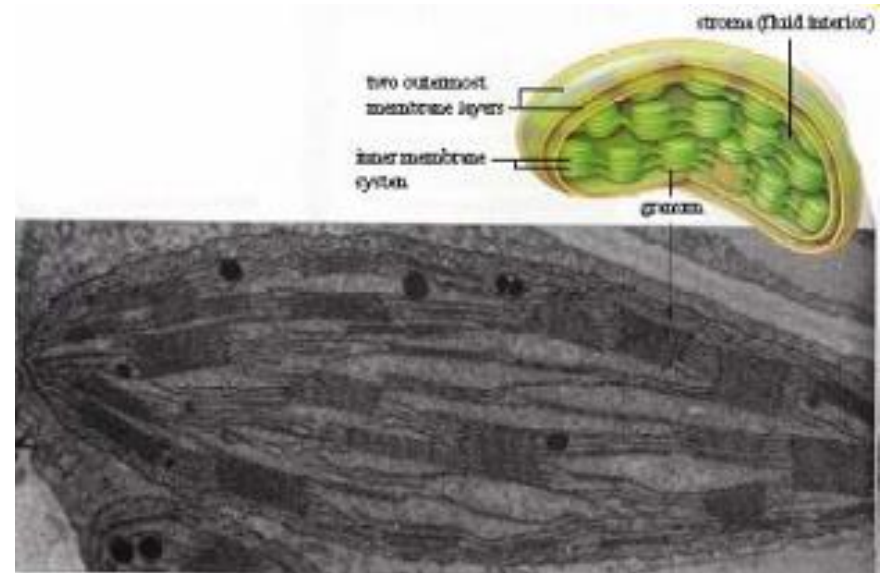
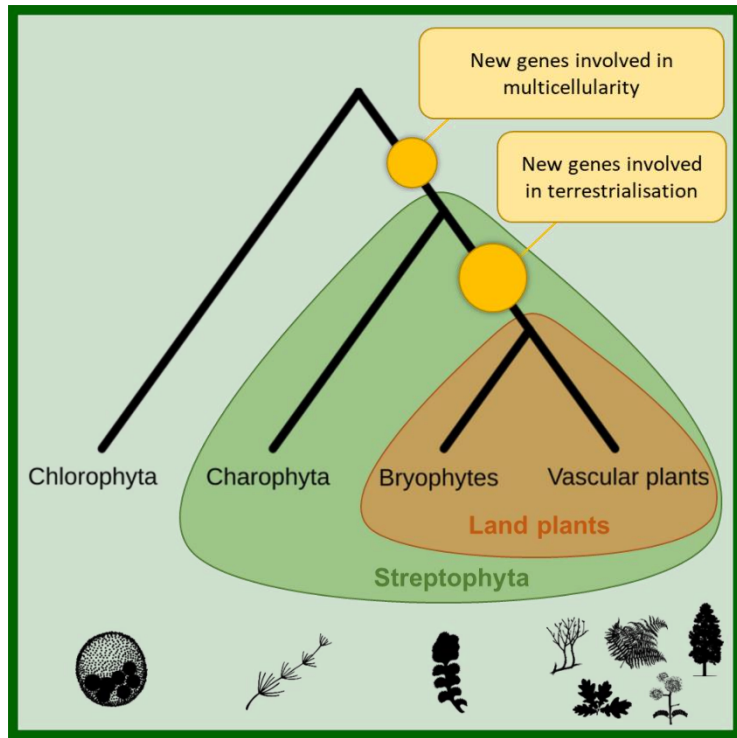

Mechorosty

- heterogenní monofyletická skupina rostlin
- tři samostatná oddělení – *Marchantiophyta*, *Anthocerotophyta* a *Bryophyta*
- jedny z nejstarších suchozemských rostlin (ordovik, spodní silur), první fosilie ze svrchního devonu, 390-360 mil. let staré

dvě vývojové linie - *Chlorophyta* a ***Streptophyta***

Streptophyta

(A)

Preprophase band

Mitotic spindle

Preprophase
memory

Phragmoplast

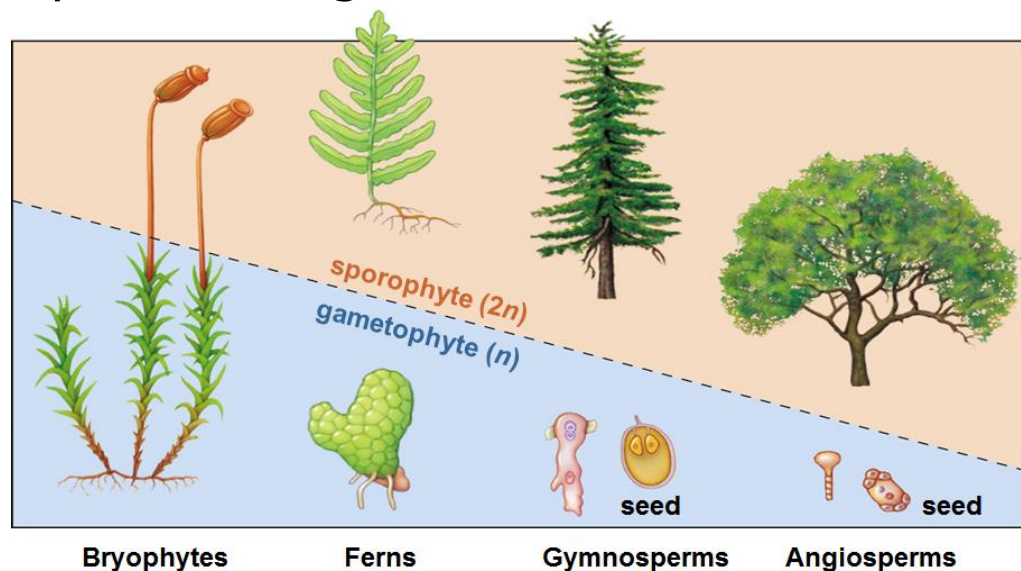
Mechorosty

Znaky sdílené se všemi zelenými rostlinami

- kombinace fotosyntetických barviv, stavba chloroplastu
- asimilačním produktem je škrob
- ultrastruktura bazálního aparátu bičíků (hvězdovitá struktura) u pohyblivých buněk

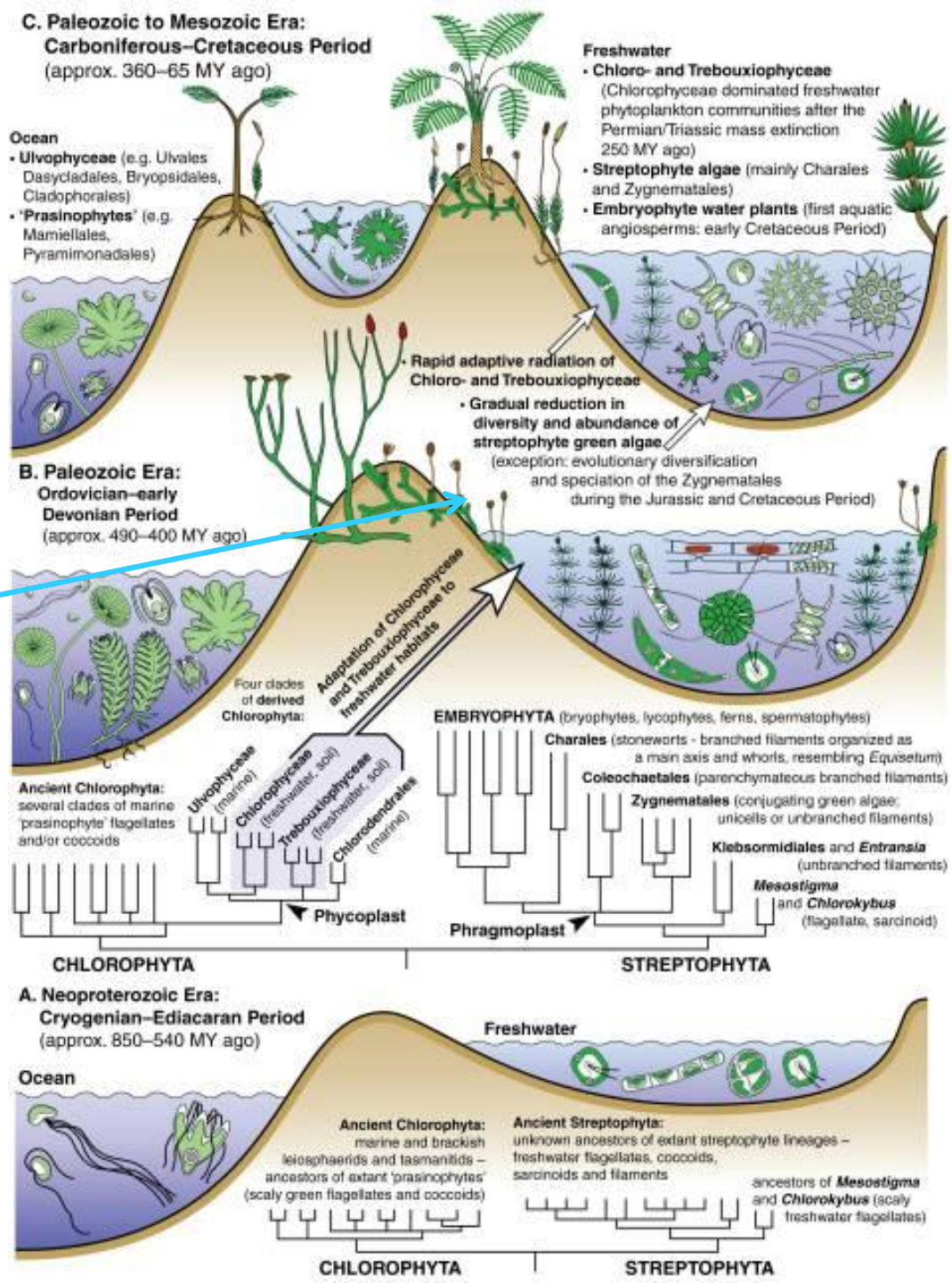
Znaky sdílené se *Streptophyty*

- fragmoplast - mikrotubuly vřeténka kolmo ke tvořící se buněčné stěně
- chloroplasty mají thylakoidy uspořádané v grana
- otevřená mitóza

Vývoj Chlorophytae a Streptophytae

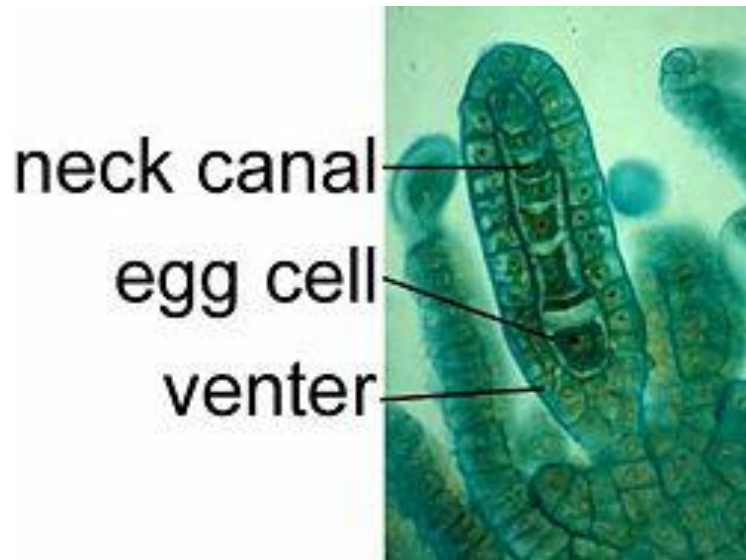
Mechorosty

Becker B., Marin, B. (2009):
Streptophyte algae and the origin of
embryophytes. Ann Bot. 2009 103: 999-1004.

Hlavní znaky charakterizující příslušnost k vyšším rostlinám (suchozemským, *Embryophyta*)

- tvorba embrya vyživovaného z mateřské rostliny
- mnohobuněčná gametangia s vícevrstevnými sterilními obaly
- tvorba kutikuly (pouze tobolka)

Hlavní odlišnosti mechorostů od ostatních vyšších rostlin

- charakteristický životní cyklus; převaha **gametofytu**
- krátkověkost sporofytu, závislost na gametofytu
- gametofyt: protonema a gametofor (prvoklíček a mechová rostlinka)

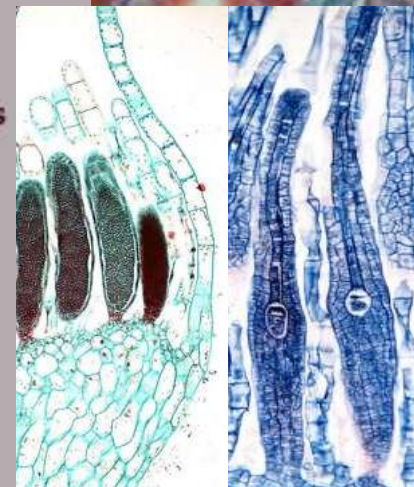
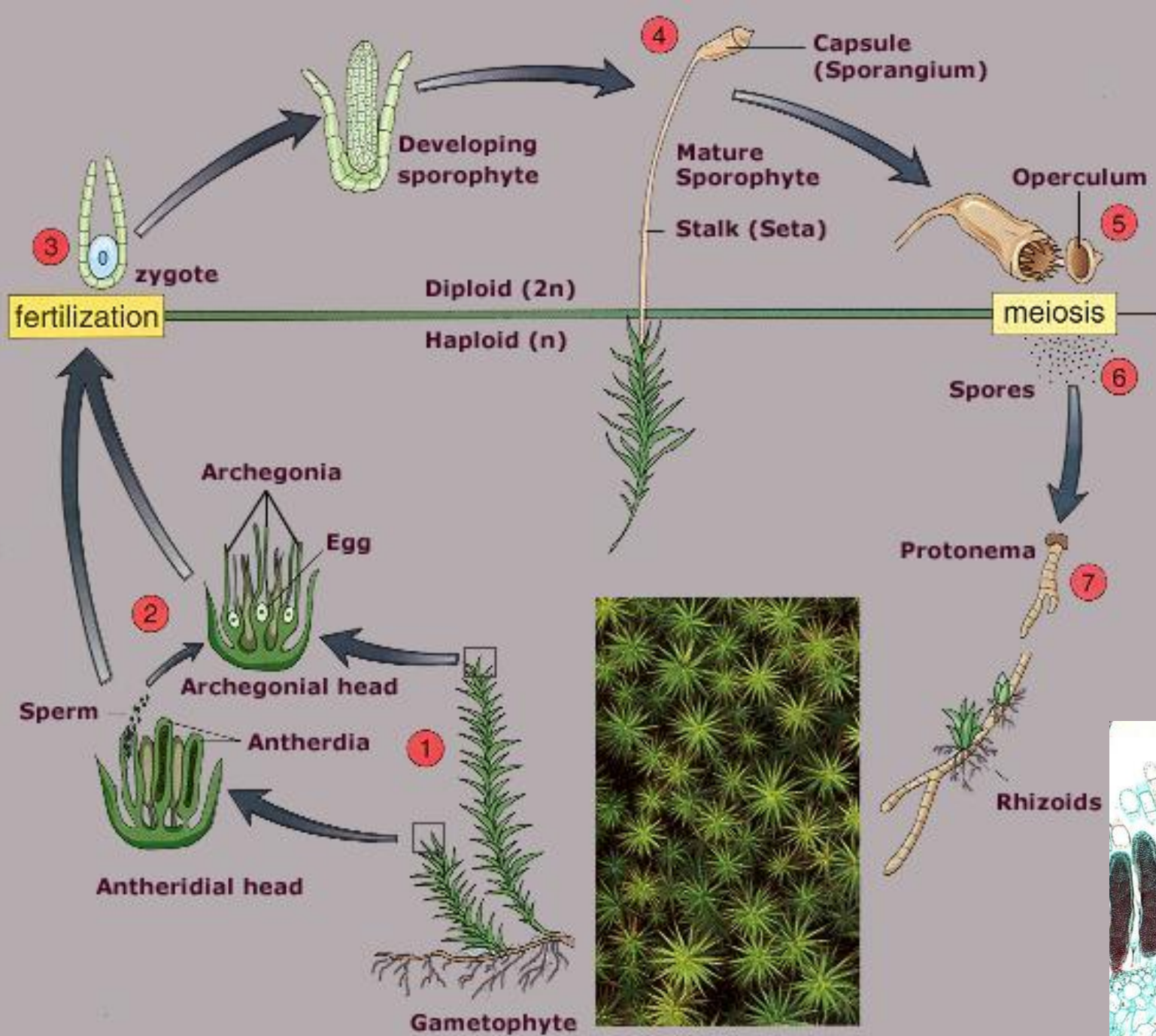
Kolik existuje mechorostů?

Celosvětově 16-20 tisíc druhů (120-150 druhů hlevíků, 6-8 tis. druhů játrovek, 10-12 tisíc druhů mechů)

Evropa cca 1750 druhů (8 druhů hlevíků, 450 druhů játrovek, 1300 druhů mechů)

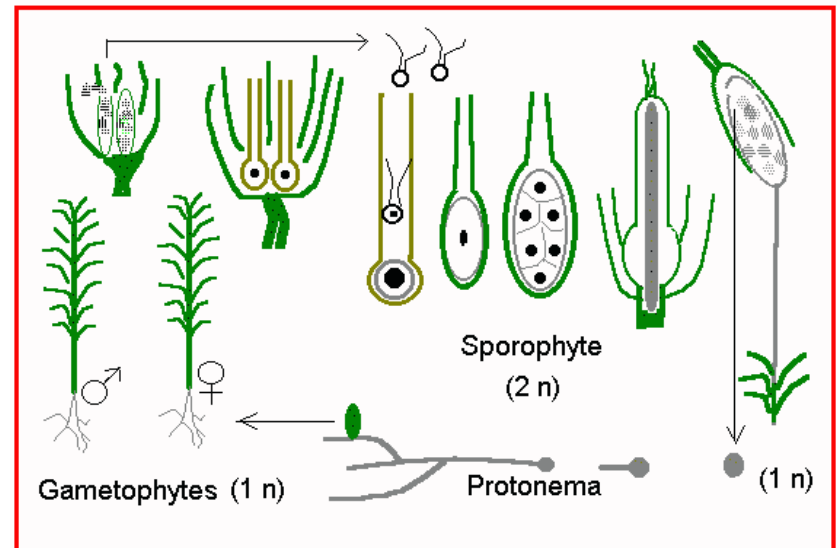
ČR 859 druhů (4 druhy hlevíků, 207 játrovek, 648 druhů mechů)

Životní cyklus mechorostů

- heteromorfická rodozměna
- **gametofyt** – haploidní, fotoautotrofní;
- meiospora → protonema → gametofor → gametangia
(♀ archegonia, ♂ antheridia) → vaječná buňka, spermatozoid
- **sporofyt** – diploidní, závislý na G;
- ze zygoty noha, štět, tobolka
- **oplození** pouze ve vodním prostředí
- jednodomé i dvoudomé druhy

Oddělení:

***Anthocerotophyta* - hlevíky**

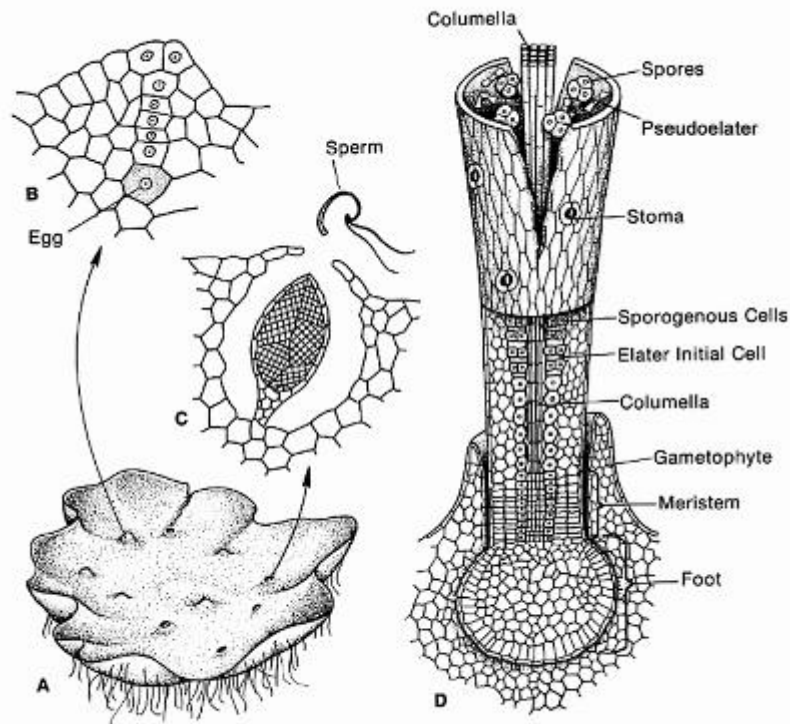

Figure 12-17 Diagrammatic rendering of structures of *Anthoceros*, the hornwort.
A, Gametophyte plant. B, Archegonium. C, Antheridium. D, Sporophyte plant.

Norstog & Long 1976

Phaeoceros carolinianus

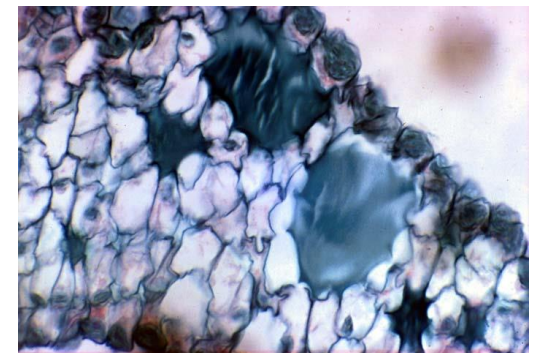
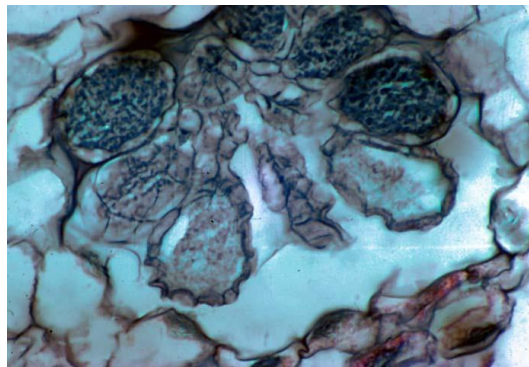
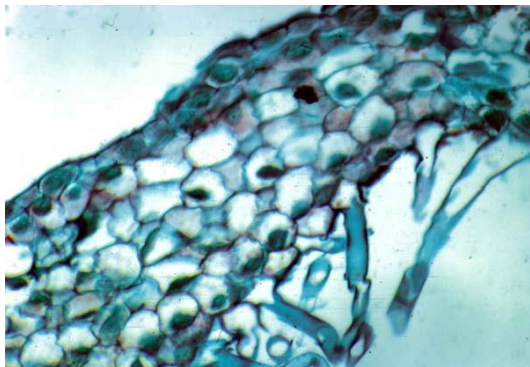

Dendroceros

Gametofyt

- **stélka** lupenitá, růžicovitá, tenkostěnné buňky jednoho typu, spodní strana slizové dutinky (*Nostoc*)
- **spory** po čtyřech (tetrády)
- **rhizoidy**

Dendroceros crispatus

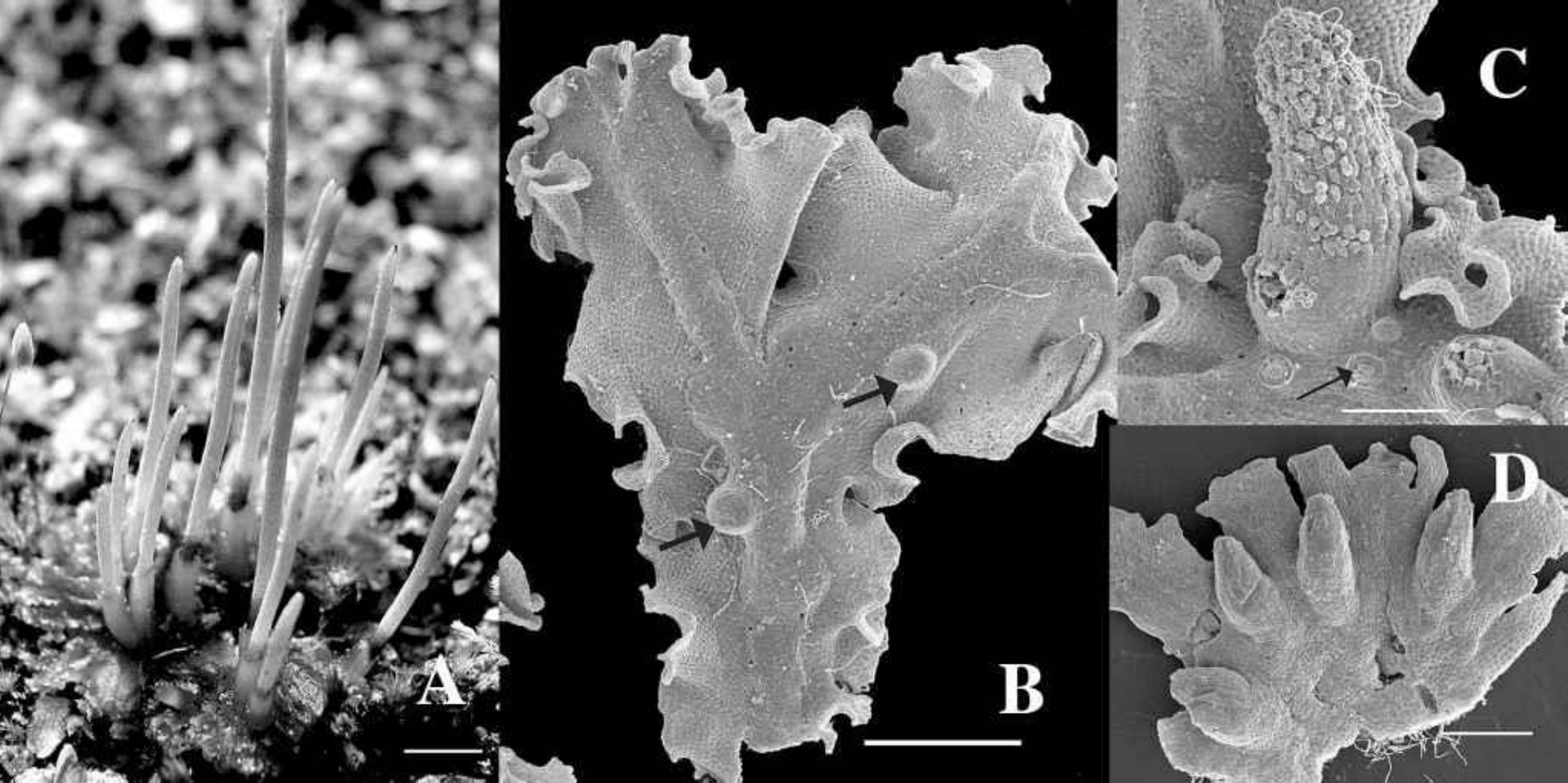
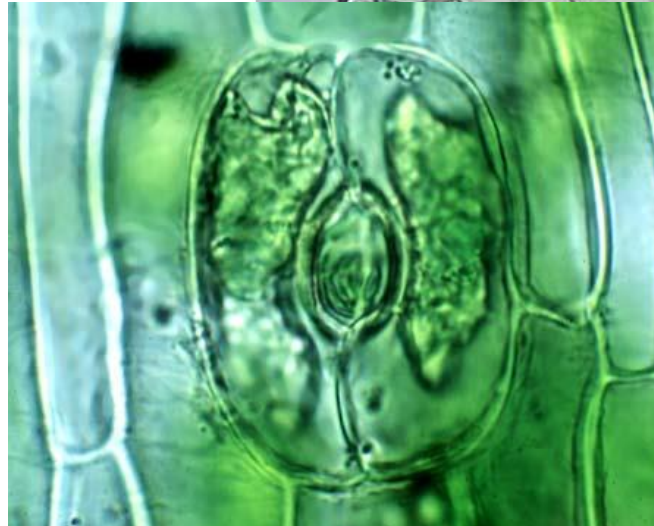
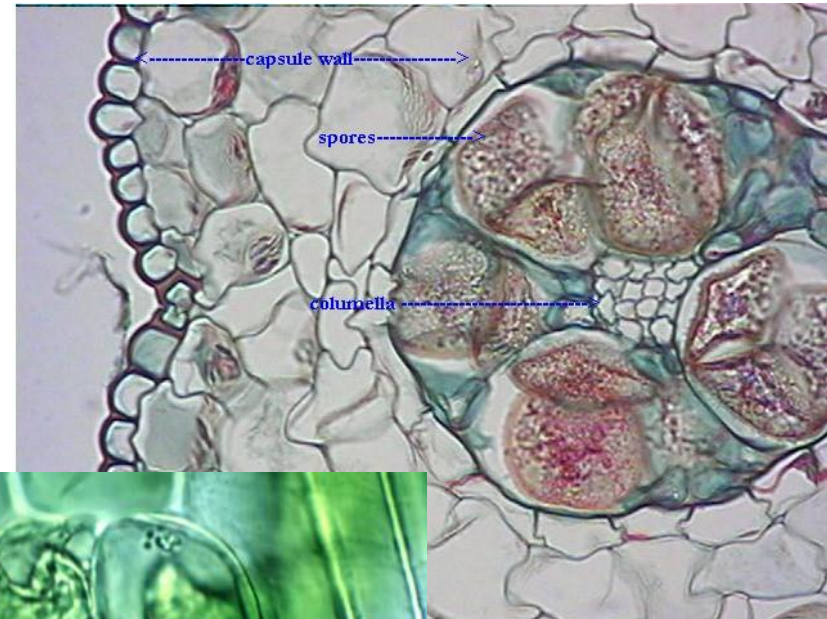
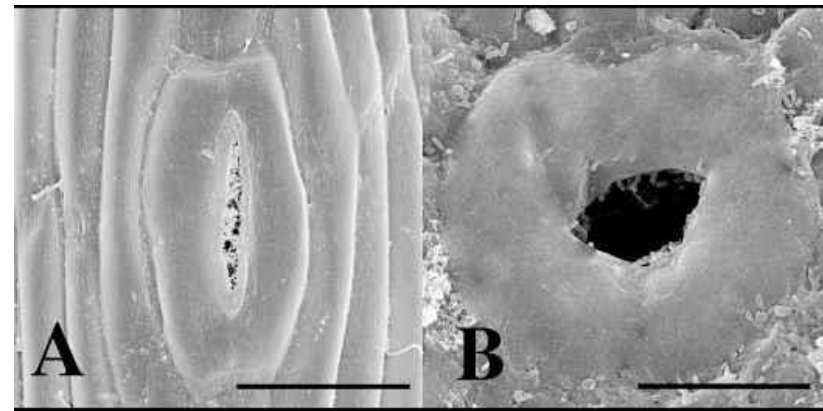

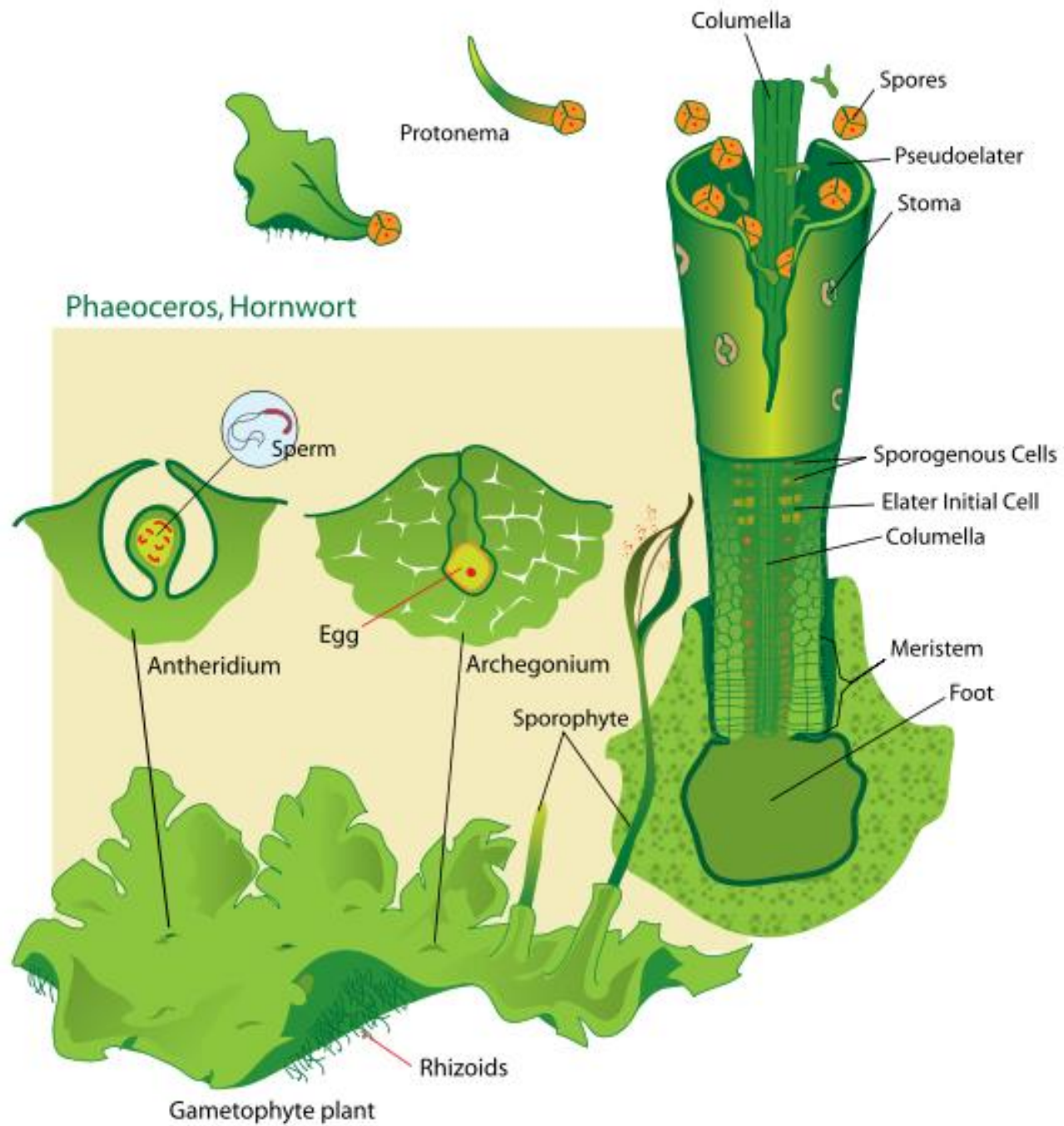
Fig. 2. Diversity in growth forms among hornworts. **A.** Photograph of *Anthoceros punctatus* L. Small orbicular gametophyte with both immature and almost ripe sporophytes, growing on soil. Image provided by Christine Cargill. **B** and **C** Scanning electron micrographs (SEM) of gametophyte of *Dendroceros crispatus* (Hook.) Nees. **B.** Ventral surface showing monostromatic wings and thickened midrib with bulging *Nostoc* colonies (arrow). Note the numerous small pores (mucilage clefts) along either side of the midrib. **C.** Dorsal surface showing sunken archegonia (arrow) on the midrib and developing sporophytes enclosed within gametophytic involucre. **D.** SEM of *Notothylas orbicularis* (Schwein.) Sull. Small orbicular gametophytes growing on bare soil; note the numerous small, horizontally oriented sporophytes enclosed in involucre. Bar = 0.2 mm, except in A, bar = 3 mm. Shaw & Renzaglia 2004

Sporofyt

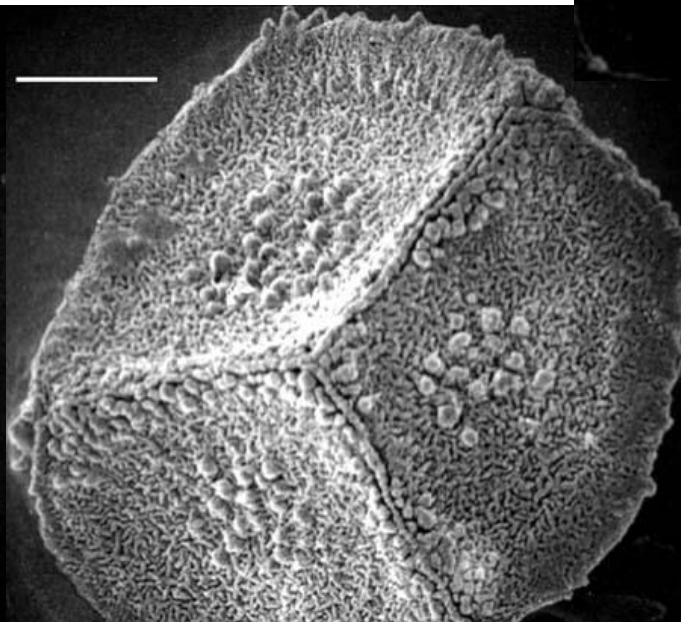
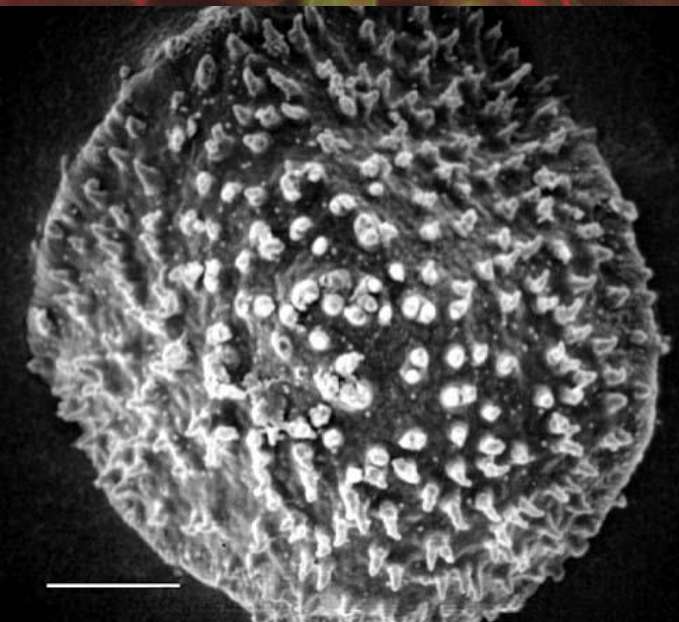
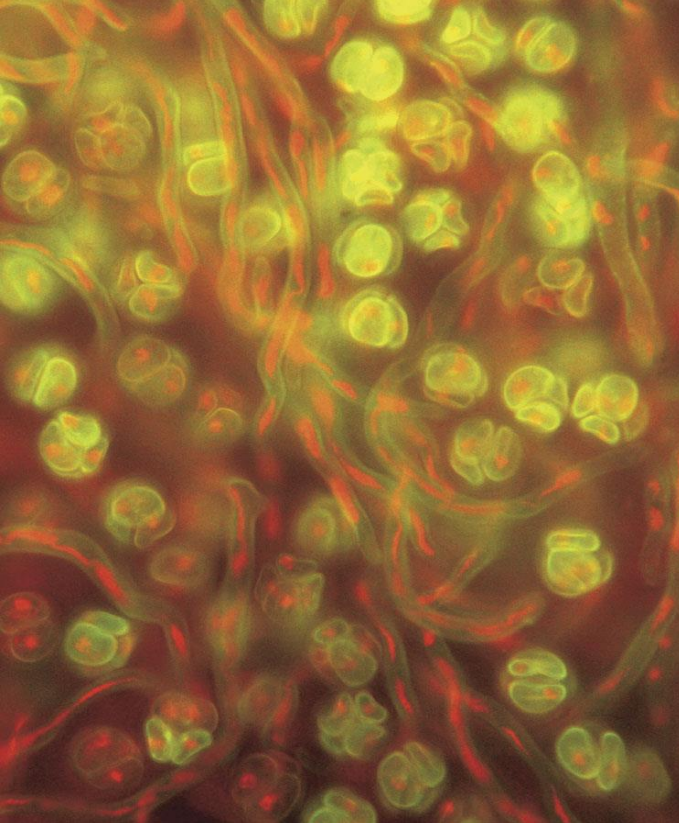
- hlízovitá **noha** - haustoria
- **tobolka** – trubicová, neukončený růst, dozrává postupně, rozpadá se ve 2 chlopně
- stěna vícevrstevná s průduchy, sterilní sloupek kolumela

Shaw & Renzaglia
2004

Hlevíky spory

Phaeoceros carolinianus,
proximální a distální povrch
spor mírka = 10 μm .; tetrády
s pseudoelaterý;
<http://www.science.siu.edu/lanplants/anthoceroPHYTA.html>

Leiosporoceros dussii, tetrády
spor s pseudoelaterý

tetrády. Christine Cargill

oddělení: Anthocerotophyta

třída: Anthocerotopsida

Anthoceros agrestis – hlevík polní

Jednoletá rostlina, vyskytuje se na holé půdě na úhorech a strništích, sporofyty s černými sporami je možné vidět na podzim.

Anthoceros agrestis – hlevík polní

Dendroceros - epifytické druhy

Dendroceros (foto J. Fehrer)

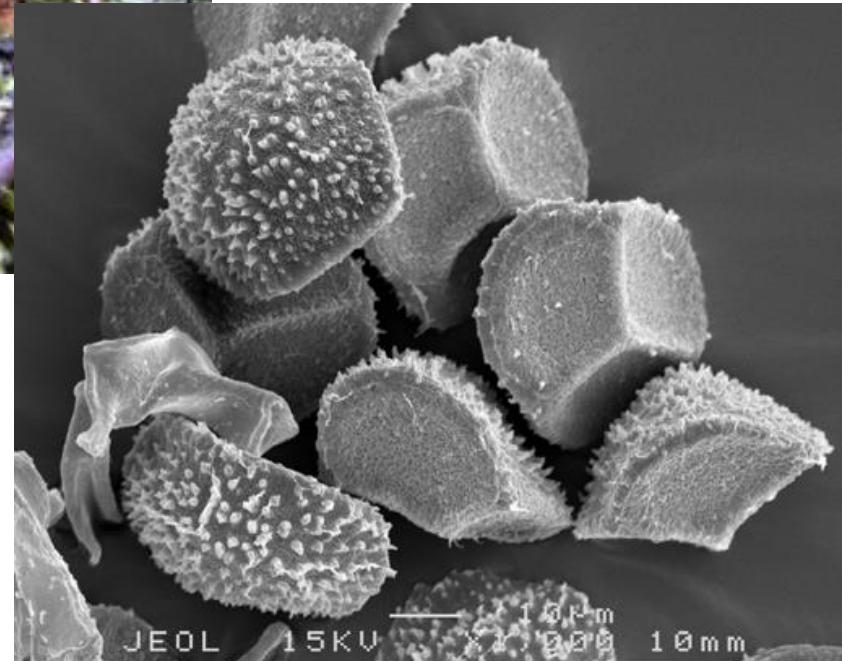
Folioceros fucifomis

Photo by: Zhang Li

Phaeoceros carolinianus (Australie)

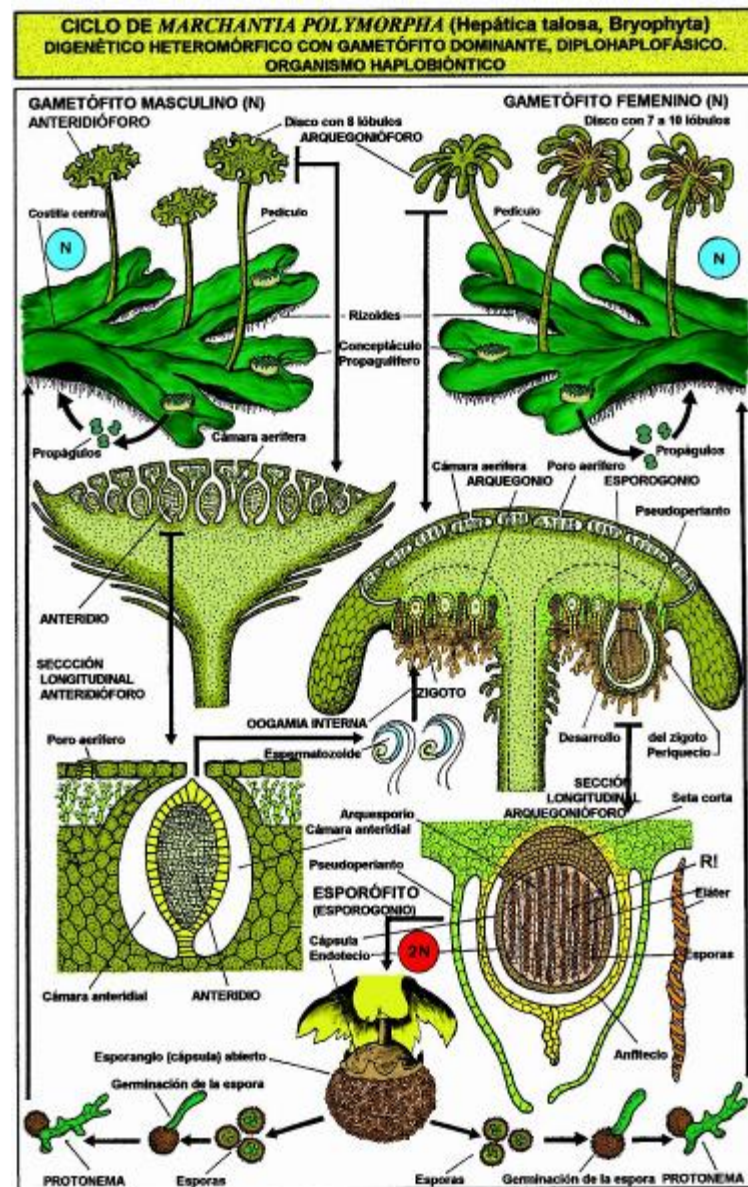
<http://wiki.trin.org.au/Bryophytes/HornwortHome>

Phaeoceros laevis (Španělsko)

Oddělení: *Marchantiophyta* - játrovky

frondózní a foliózní stélky

Játrovky - Marchantiophyta

- heterogenní skupina
- foliózní x frondózní (listnaté x lupenité)
- různé biotopy, velká diverzita v tropických oblastech

Moerckia blyttii

Lophozia lycopodioides

příklady listnatých jätrovek

Bazzania stolonifera

Chiloscyphus coadunatus

Plagiochila asplenoides

Trichocolea tomentella

příklady lupenitých jätrovek

Conocephalum

Metzgeria

Riccia

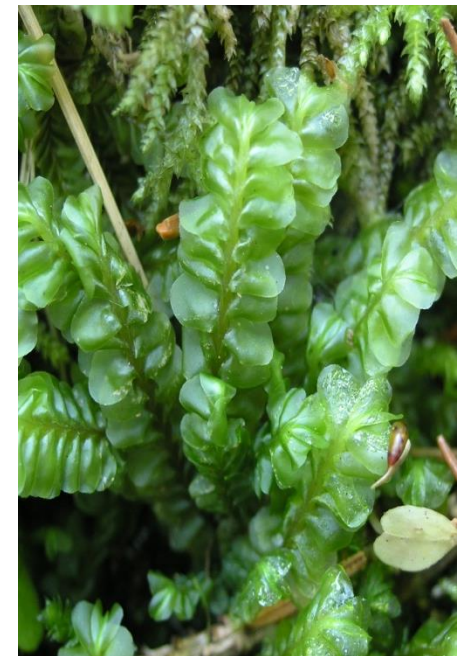
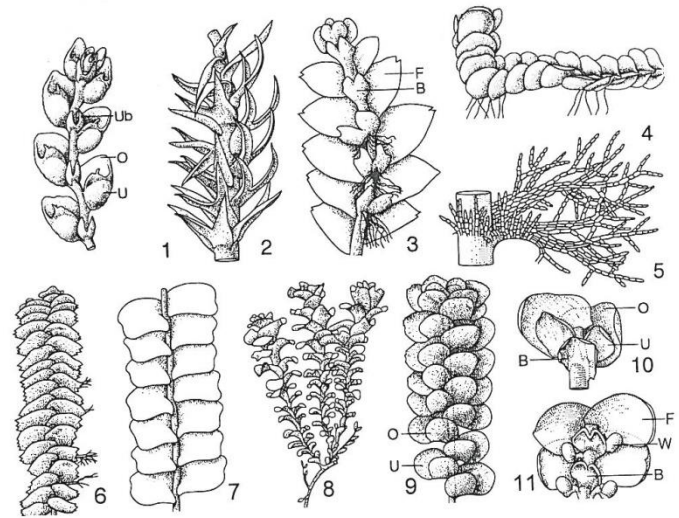

Foto: Vladimír Pelikán

Riccia fluitans (zvětšeno)

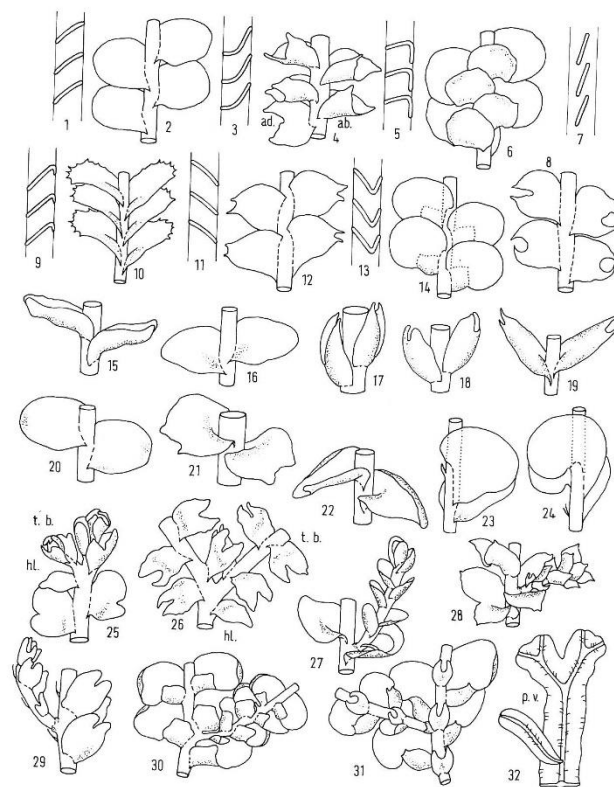
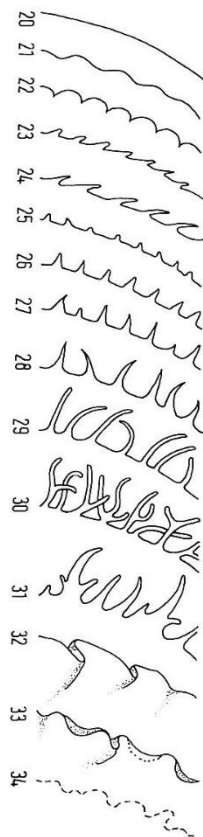
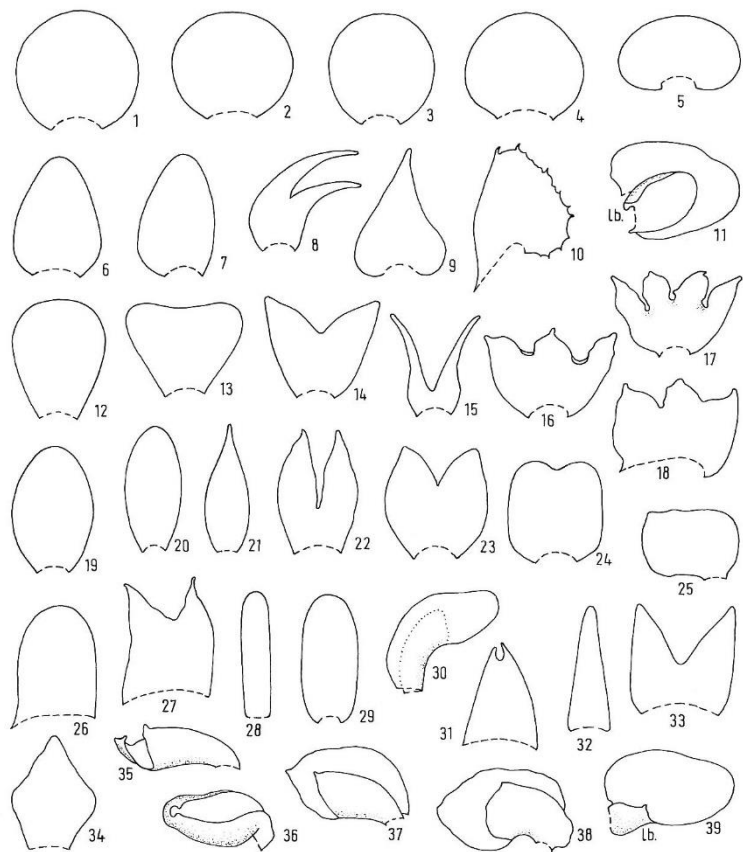
Gametofyt - listnaté játrovky

- **lodyžka** – poléhavá nebo vzpřímená, různě větvená, průřez kruhový či oválný, různé typy buněk, pokryta kutikulou, vodivá pletiva nejsou,
- dvojí větvení: interkalární (boční) větvení, terminální (vrcholové) větvení
- **lístky** – jedna vrstva buněk většinou jednoho typu, různé morfologické modifikace (laloky, zuby, dřípení)
- amfigastrie – spodní řada listů, může chybět

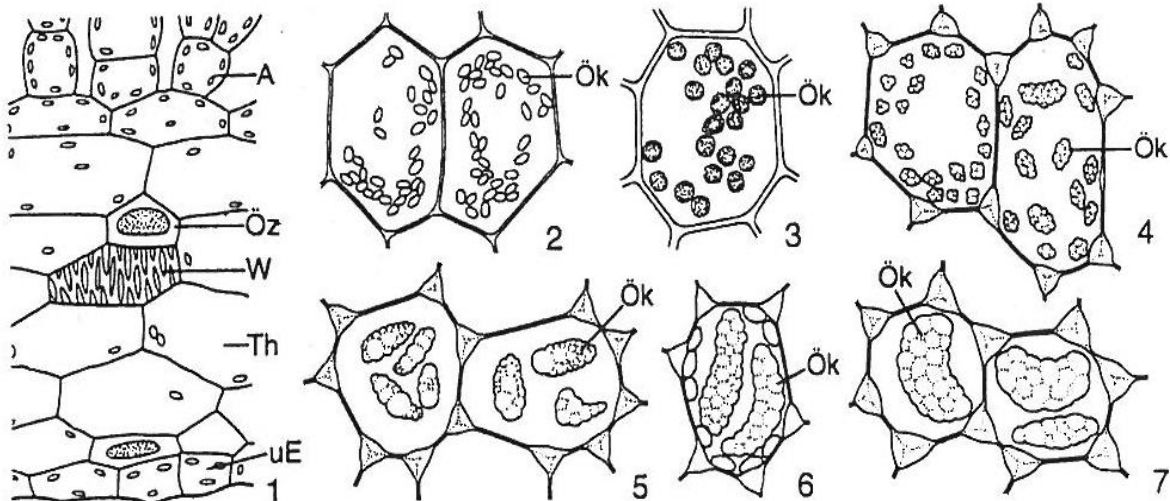

Plagiochila asplenioides

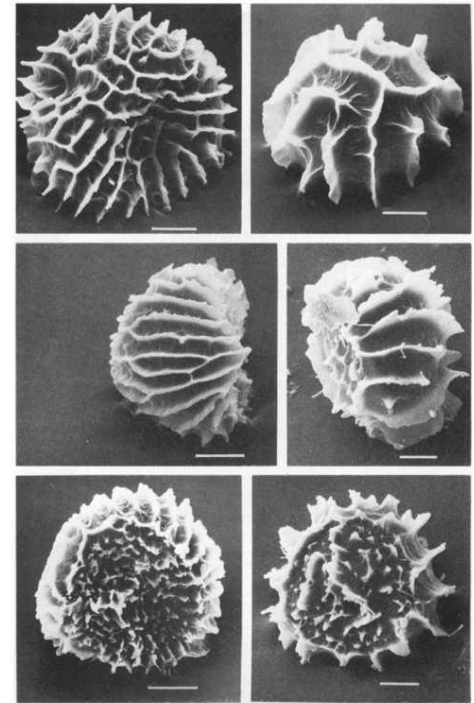
lístky jätrovek

- **buňky** – většinou šestiboké, vyplněné siličnými tělísky
- **siličná tělíska** – produkty metabolismu (terpenoidy, vznik z ER), taxonomický znak, mění se dle stavu buňky, pomíjivé, v herbáři se nezachovají
- **rhizoidy** – jednobuněčné
- **spory** – jednobuněčné, kulovité
- **protonema** – malé, pomíjivé

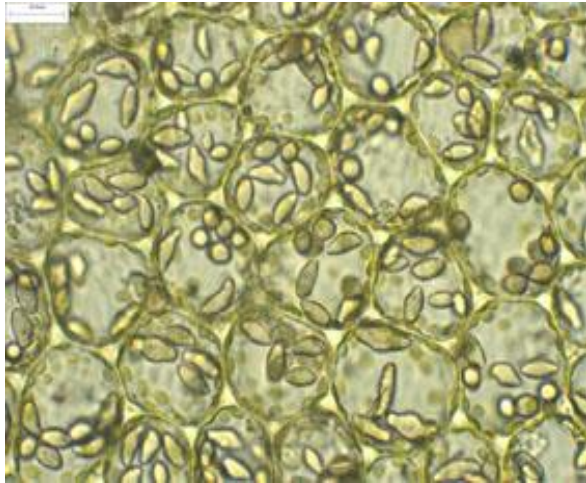

Lobban

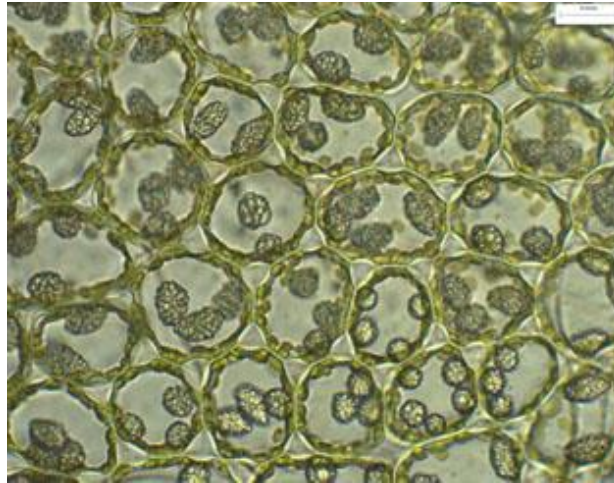

D.H. Hopcroft and
R. Bennett.

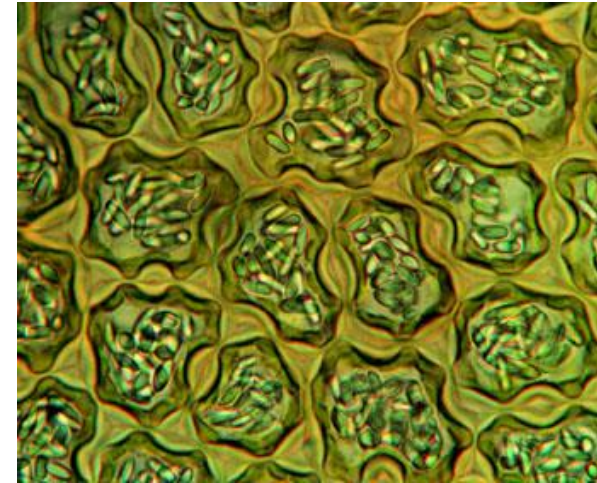
Buňky a siličná tělíska jätrovek

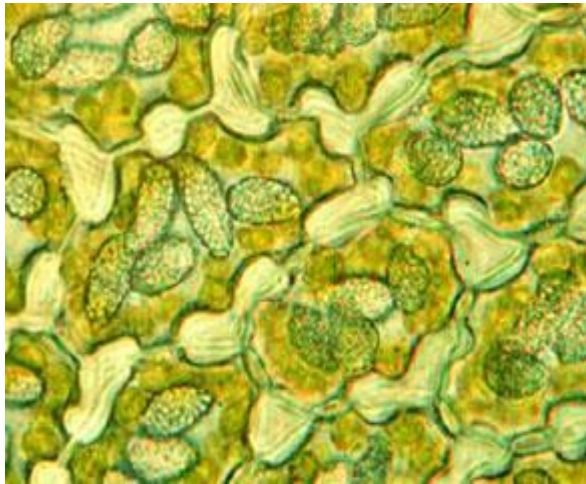
Jungermannia

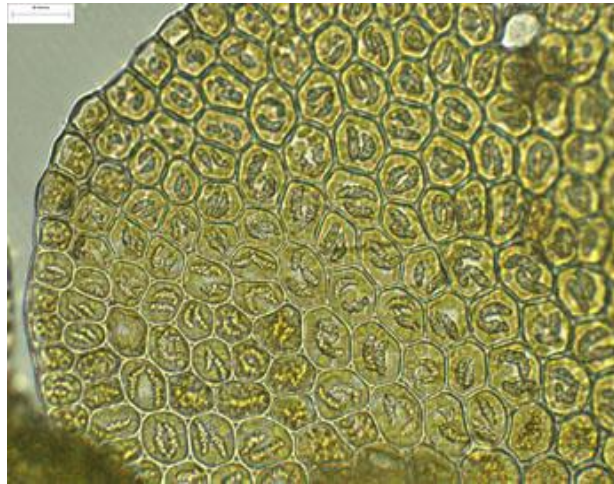
Nardia lescurii

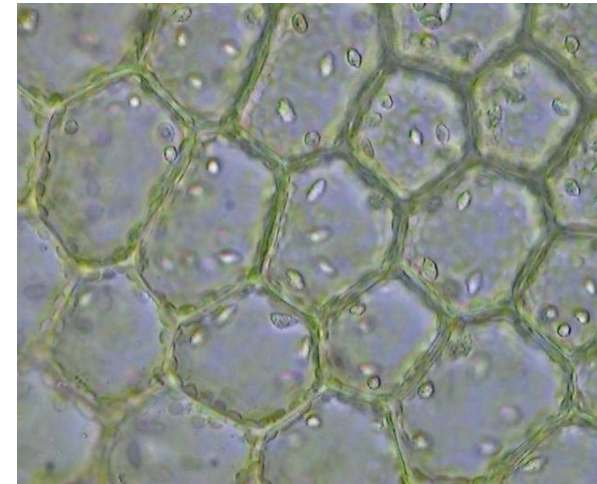
Jubulopsis novae-zelandiae

Frullania squarrosula

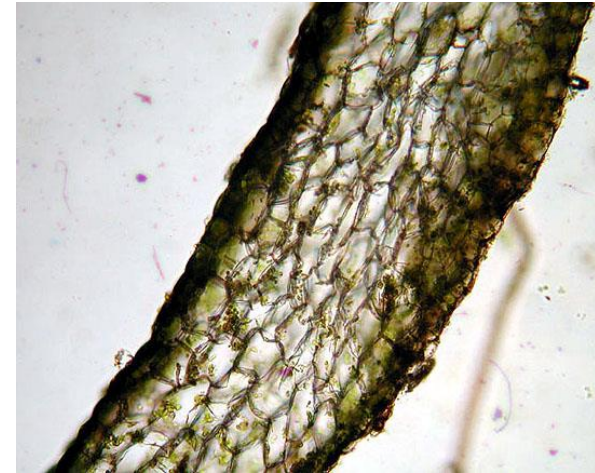
Rectolejeunea maxonii

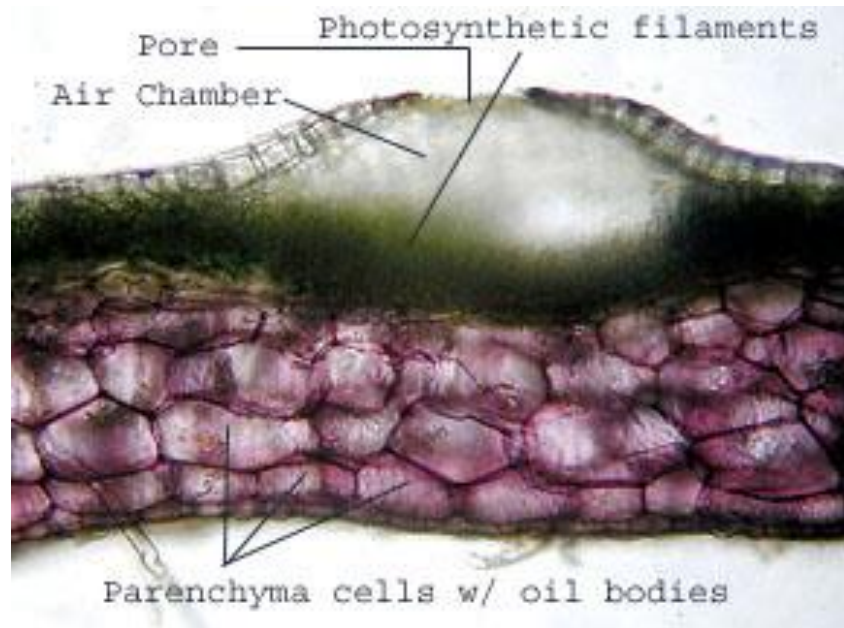
Lophocolea bicuspidata

Gametofyt - lupenate játrovky

- **stélka** celá ze stejného typu buněk nebo vícevrstevná s diferenciací, uvnitř svazky vodivého pletiva, rhizoidy, spodní strana dutinky s *Nostoc*
- **rhizoidy**
- **dýchací komůrky** – ústí dýchacími póry,
- siličná tělíska méně častá

Pellia neesiana

Conocephalum conicum

Gametangia

- na povrchu stélky, neuspořádané či seskupené
- **archegonia** ♀
- primitivní – na povrchu stélky, většinou jednotlivě
- odvozené – ve skupinkách, na terčících – receptakulech

Marchantia polymorpha

- **antheridia** ♂ – v kupkách, bradavkách, samostatné větvičky, na terčících – receptakulech

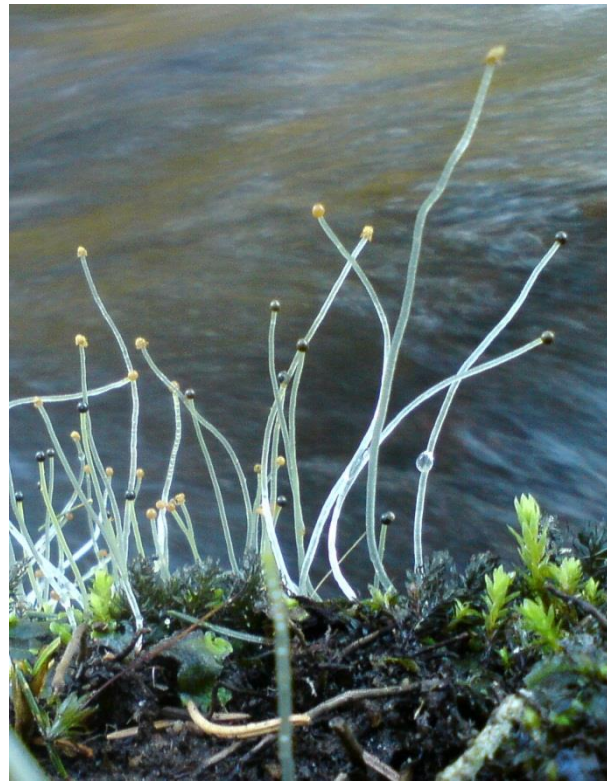
*Symphyogyna
brasiliensis*

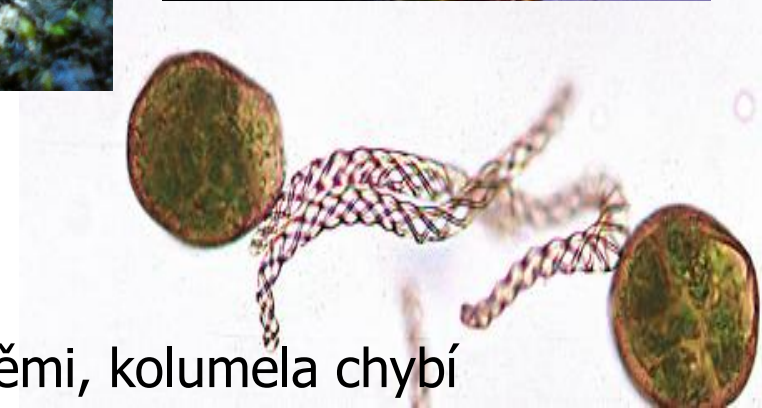
Marchantia polymorpha

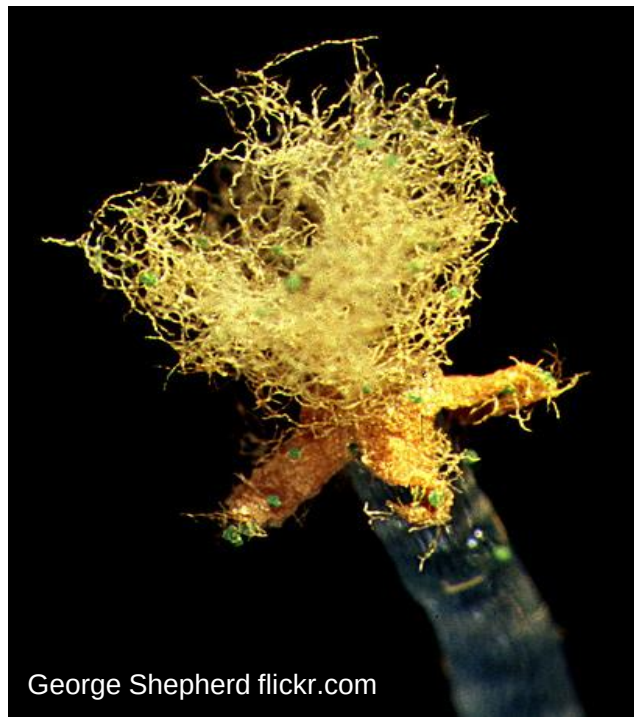

Sporofyt

- efemerní
- tobolka, zralá tobolka, pak vynesení nahoru
- **noha**
- **štět** – různě dlouhý, nemá výztuhy, hyalinní,
- **tobolka** – kulovitá, nejčastěji puká 4 chlopněmi, kolumela chybí
- **spory, elatery** (mrštníky) – sterilní buňky se stěnami ztlustlými do šroubovice

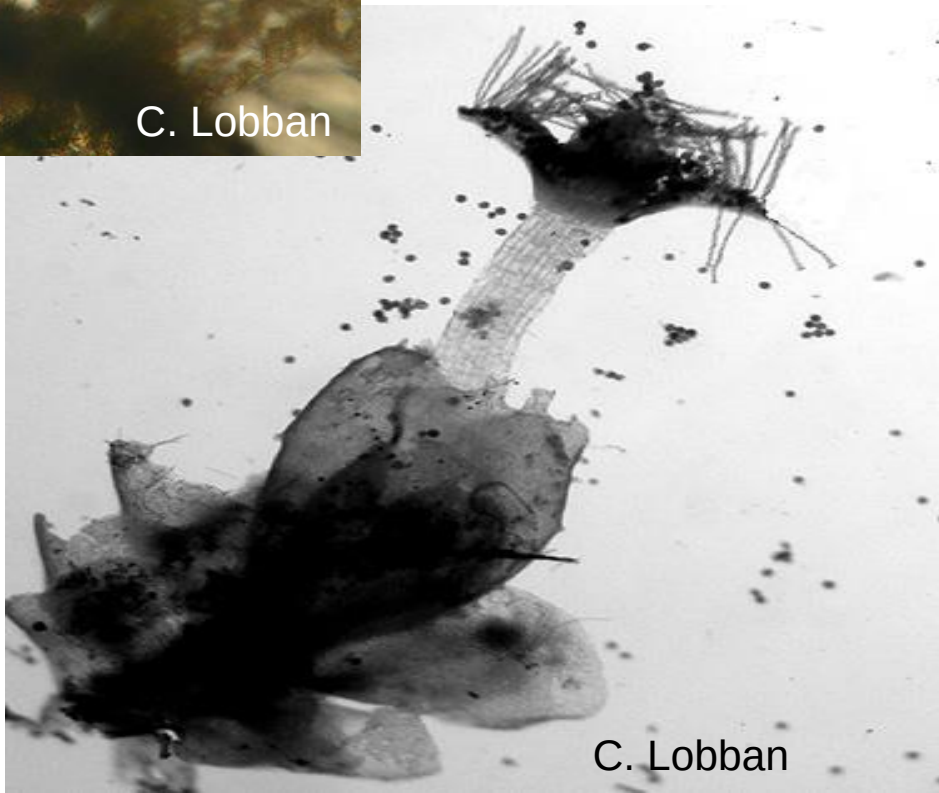
George Shepherd flickr.com

C. Lobban

George Shepherd flickr.com

C. Lobban

Pellia epiphylla, NPR Zemská brána, Orlické hory

Vegetativní rozmnožování

- **Gemmy (gemy)**
- rozmnožovací větvičky
- fragmentace

Marchantia polymorpha

Metzgeria furcata

Mylia anomala

Marchantia - gemmy

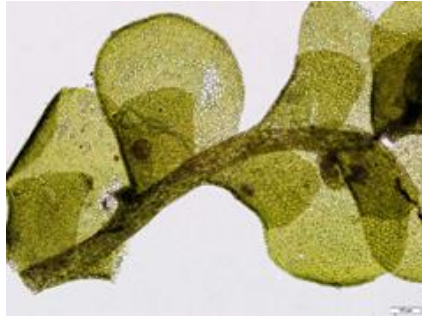
www.anbg.gov.au

www.biology.iastate.edu

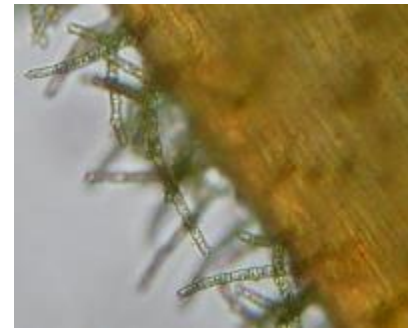
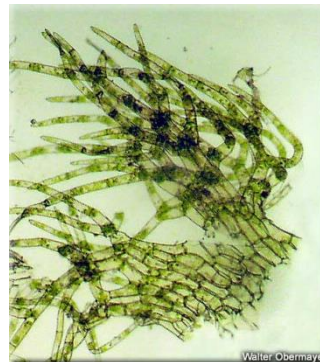
Hospodaření s vodou

- poikilohydrické organismy
- Nemají „pravé“ cévní svazky → příjem a výdej celým povrchem

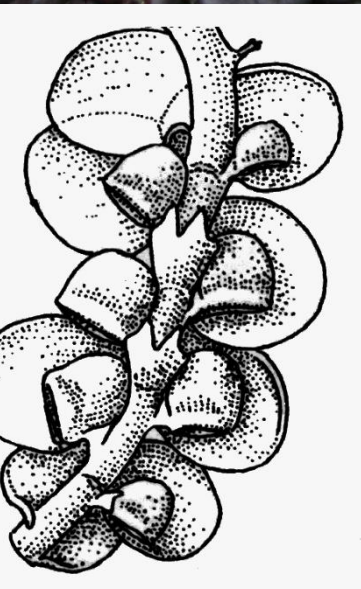
Radula complanata – spodní lalok fyloidu
k zadržení vody

Frullania dilatata – konvičkovitý spodní
lalok

Trichocolea tomentella – brvitě rozdřípený fyloid, parafylie na lodyžce

Frullania dilatata

Stanoviště jatrovek

terikolní –
Marchantia,
Conocephallum →

Stanoviště játrovek

epifytické - *Frullania*

Stanoviště jätrovek

epilitické - *Scapania*

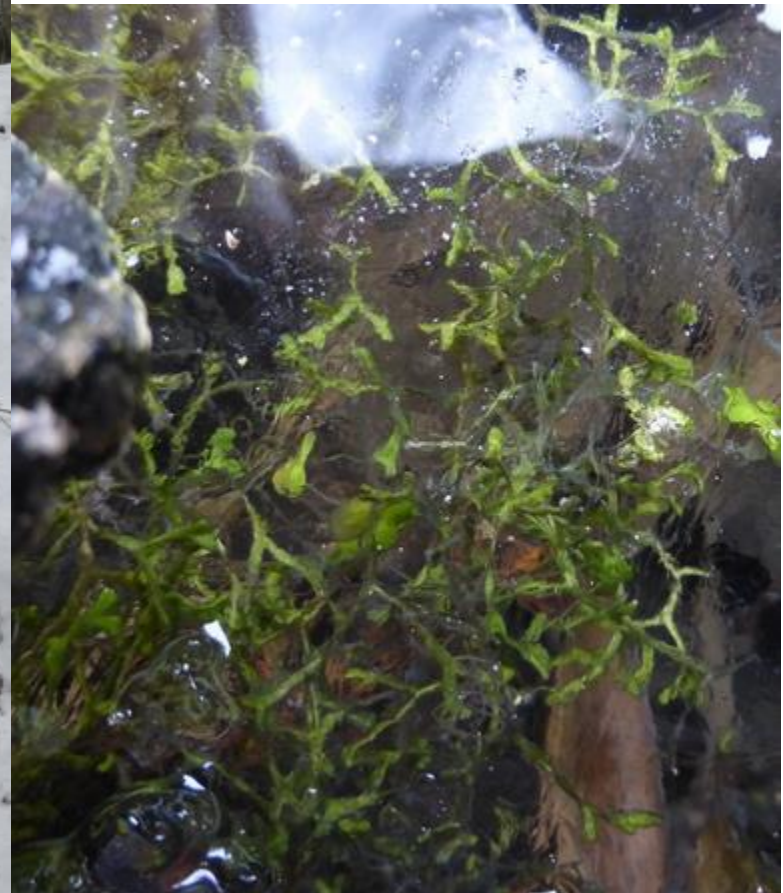
Stanoviště jätrovek

epixylické – *Lophozia*, *Lepidozia*

Stanoviště játrovek

vodní - *Riccia*

Stanoviště jätrovek

epifylní – *Frullania*, *Ephemeropsis*

Stanoviště játrovek

jeskynní - *Jubula*

Má zvláštní vakuoly umožňují koncentraci světla a využití i menšího světla.
Vyloženě v jeskyních ve tmě nežije.

Využití jätrovek

- Medicína a antibiotika** - *Marchantia polymorpha* - záněty jater (Čína)
- *Riccia* sp. – potlačení kožních chorob (Himálaj)
 - *Conocephalum*, *Marchantia* – v kombinaci s rostlinným olejem na kousnutí, spáleniny, otevřené rány (Čína)
 - *Herbertus* – použití místo filtru při kouření (Himálaj)
 - jätrovky (obecně) = látky potlačující růst bakterií (antibiotické účinky)

Herbertus aduncus

